

**GRAĐANSKA
ALIJANSA**

Civic Alliance - Aleanca Qytetare

***Istraživačko novinarstvo
kroz prizmu studenata***

Istraživačko novinarstvo kroz prizmu studenata

Podgorica, maj, 2021. godine

Izdavač

Naziv publikacije

Istraživačko novinarstvo kroz prizmu studenata

Za izdavača

Boris Raonić

Urednici

Jelena Ristović
Milan Radović

Korektura

Jelena Ristović
Amina Murić

Dizajn i prelom za štampu

APPrint

Štampa

APPrint

Tiraž

100

 GradjanskaAlijansaCG

 @GACrnaGora

 gradjanskaalijansa

 office@gamn.org

 www.gamn.org

 Studentska ulica br. 21/a, Lamela 9, st. 5, Podgorica

 +382 20 513 687

Projekat podržan od strane:

Ambasade Sjedinjenih
Američkih Država u Crnoj Gori

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње
ISBN 978-9940-741-14-3
COBISS.CG-ID 17433092

Navođenje i korišćenje informacija iz ove publikacije dozvoljeno je uz obavezno navođenje izvora i vlasnika autorskog prava.

Korišćenje materijala u bilo koje druge svrhe nije dopušteno bez prethodnog odobrenja Građanske alijanse.

Izrazi koji se u ovoj publikaciji koriste za fizička lica u muškom rodu podrazumijevaju izraze u ženskom rodu.

Za djelove publikacije preuzetih iz eksternih izvora, GA ne snosi odgovornost.

Ovaj projekat je dijelom finansirala Ambasada SAD u Podgorici.

Mišljenja, nalazi, zaključci ili preporuke koji su ovdje izneseni su stav autora i ne odražavaju nužno stav Stejt dipartmenta/Vlade SAD.

SADRŽAJ:

Anđela Stešević i Violeta Hajrizaj Pitanje vakcinacije i nevakcinacije djece	7
Danica Bogdanović i Svetlana Eraković Tokom korona krize gazili Ustav.....	15
Ivana Terzić i Lidija Roganović Pokretanje proizvodnje u Ulcinjskoj solani nije moguće u ovoj godini	23
Ivana Terzić Privatne klinike državu izvještavaju preko posrednika.....	37
Jelena Vukašinić i Vuk Vujisić Bukovica - zločin bez pravde	47
Jelena Vukašinić Balkanski ris: Mačka kojoj smo mi prešli put.....	53
Milica Lipovac i Violeta Hajrizaj Napredak u vladavini prava je od vitalnog značaja	63
Nikola Saveljić Pravda na čekanju	73
Sandra Milićević i Lidija Roganović U prethodnoj vladi institucije prebacivale odgovornost kada se zatraže brojke	79
Vuk Vujisić Porasle cijevi, zaboravljene zaštićene vrste	85

UVOD

Poštovani čitaoci,

Pred vama je publikacija “Istraživačko novinarstvo kroz prizmu studenata”, koju je Građanska alijansa pripremila u sklopu projekta “Etičko i profesionalno novinarstvo za studente”. Projekat smo realizovali u saradnji sa Ambasadom SAD u Podgorici.

Publikacija sadrži deset istraživačkih priča na kojima je radilo 11 mladih crnogorskih novinara i studenata, nakon što su pohađali pažljivo osmišljeni program obuka sa istaknutim domaćim novinarima, tokom kojeg su im prenijeli svoja iskustva i znanja, usmjeravajući ih tokom cijelog procesa od identifikovanja ideja do finalnog teksta.

Istraživačke priče pokrivaju neke od najvažnijih reformskih tema s kojima se crnogorsko društvo suočava na putu pristupanja Evropskoj uniji i usvajanja kompleksnog sistema standarda – od zaštite ljudskih prava, ratnih zločina, zaštite životne sredine pa sve do vladavine zakona, kao najšireg mogućeg okvira unutar kojeg se posmatra javni sistem i njegova sposobnost da odgovori na potrebe građana.

Teme su izuzetno značajne za kompletno društvo i naši mladi novinari uspjeli su da svojim istraživačkim pričama jednostavno i ilustrativno objasne kako ove teme, standardi u tim oblastima i tekuće reforme utiču na svakodnevni život građana. Ovim pričama smo željeli ukazati na važnost etičkog i profesionalnog izvještavanja u ambijentu u kojem se osjeća porast lažnih informacija, kojima se moramo suprotstaviti na najširem društvenom planu, promovisanjem medijske pismenosti i kvalitetnog novinarstva.

Pomenute priče su već bile objavljene na sajtu Građanske alijanse i promovisane su putem naših društvenih mreža, a takođe su ih prenosili i brojni crnogorski mediji, od MINA informativne agencije do dnevnog lista DAN i portala Vijesti. Reakcije javnosti i onlajn zajednice bile su i više nego pozitivne, tako da ćemo i u narednom periodu nastaviti sa saradnjom sa mladim novinarima u cilju njihovog aktivnijeg pokrivanja tema kojima se naša organizacija tradicionalno bavi.

DUŽNOST ILI IZBOR

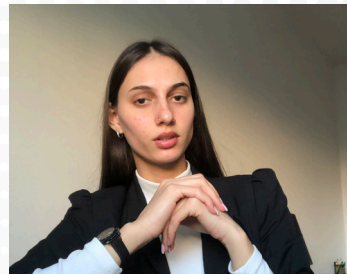
Pitanje vakcinacije i nevakcinacije djece

Kod jednog broja roditelja javlja se nedoumica vezana za potrebu davanja ponovljenih doza vakcina. Pedijatri i imunolozi, međutim, ističu kako se mjerljiv odgovor antitijela ne razvija kod sve djece nakon samo jedne doze, tako da će ponovljena ili tzv. buster doza, izazvati takav odgovor kod čak 100 posto djece. To je razlog zbog kojeg se vakcine daju više puta, sa izuzetkom BSG, koja po rođenju ima funkciju da spriječi nastanak teških formi tuberkuloze .

Autorke:

Anđela Stešević

Violeta Hajrizaj

Svjetska zdravstvena organizacija (SZO) procjenjuje da svake godine imunizacija spasi između dva i tri miliona života širom svijeta, a da prevencija bolesti vakcinacijom predstavlja najekonomičniju dostupnu intervenciju u zdravstvu. Uobičajene dječije bolesti prethodnih generacija postale su sve rjeđe zahvaljujući vakcini, dok su se programi masovne imunizacije pokazali uspješnim u kontroli ili čak eradikaciji nekih oboljenja.

Trenutno imamo vakcine za sprečavanje više od 20 smrtonosnih bolesti.

Prije nego što je masovna kampanja vakcinacije eliminisala sve prirodne pojave Variole 1980. godine, bolest je ugrozila 60 odsto svjetske populacije i uzrokovala smrt kod jednog od četiri pacijenta. Zahvaljujući vakcini, čovječanstvo je ovu bolest iskorijenilo.

Nakon što je SZO 1988. godine pokrenula Globalnu inicijativu za iskorijenjavanje polio-mijelitisa, prijavljeni slučajevi ovog oboljenja opali su za 99 odsto. Procjenjuje se da je paraliza spriječena kod 10 miliona ljudi.

Između 2000. i 2014. godine, broj umrlih od morbila (ili malih boginja) pao je za 79 odsto širom svijeta. Nažalost, iskorijenjivanje ove bolesti još uvijek zavisi od informisanosti ljudi.

Iskustva roditelja

Kada su u pitanju prijevremeno rođene bebe, rutinska imunizacija nedonoščadi se često odlaže, jer mnogi pedijatri misle da bi oštećeni imuni sistem beba mogao značajno da potisne reakcije na antigene vakcine i smanji zaštitne efekte vakcinacije.

Usljed epidemije koronavirusa, sistem vakcinacije polako gubi svoju redovnost. Trenutni fokus medicinskog osoblja je da na pandemiji, s tim što se i ostale medicinske potrebe i dalje moraju kontinuirano podmirivati.

Nevenka Kapičić, majka dvoje djece, apeluje na roditelje da redovno vakcinišu svoju djecu i da im na taj način stvore preduslove za zdravu i srećnu budućnost.

“Svijet nam upravo nedvosmisleno pokazuje kako on izgleda bez vakcine. Suludo je vratiti se u period nekih bolesti koje su vakcine iskorijenile, ne iskoristiti prednosti civilizacijskog napretka i jasne benefite medicine. Takođe je suludo polemisati sa antivakcinaškim strujama i podleći njihovom uticaju, te donijeti odluku da svoje dijete ne vakcinišete”, kazala je Nevenka.

Prema njenom mišljenju, trend vakcinacije opada na svjetskom nivou, a to prati i Balkan. Uprkos tome, redovnost vakcinacije kod nas još uvijek ima stabilan kontinuitet, koji se mora održavati.

Nevenka ističe da je neophodno da po pitanju vakcinacije djece slušamo pedijatra.

“Pitanje vakcinacije djeteta nije lično pitanje, već se ono odnosi na širu zajednicu. Ukoliko trend nevakcinacije rapidno poraste, to će se odraziti na sve. Ujedno nije na roditeljima da donesu takvu odluku u ime djeteta, koje bi kasnije na svojoj koži moglo osjećati teške bolesti od kojih ga roditelji nisu imunizacijom odbranili, a mogli su i to vrlo jednostavno”, ukazala je ona.

Kapičićeva je dodala da je ključna uloga države u pogledu toga da li se djeca vakcinišu i da li postoji neki mehanizam kojim bi se mogla usmjeriti na vakcinaciju.

“Ona je ta koja mora svoje zakonske okvire usmjeriti ka poštovanju sistema vakcinacije za dobrobit djece i društva i izgraditi efikasan sistem kažnjavanja u slučaju nevakcinacije. Naš mentalitet ne reaguje na sugestije i savjete, već na novčane kazne, pa to treba sistemski koristiti u korektivne svrhe”, smatra Kapičić.

Kapičićeva kaže da je manji procenat roditelja u dilemi kada treba da vakcinišu svoju djecu i da na njega jači utisak ostavljaju određene struje na društvenim mrežama i anti-vakcinaške propagande. Na njih mora djelovati zdravstveni sistem i edukacijom i drugim mjerama, kako ne bi ostalo prostora za dilemu.

Sličnog razmišljanja je i sagovornik **Enis Eminović**, otac djevojčice koju “čuva kao malo vode na dlanu”. On savjesne roditelje savjetuje da što redovnije vakcinišu svoju djecu, a ukoliko vakcinacija izostane onda ih treba sankcionisati. “Roditelji moraju imati jasnu sliku pred očima da ne postoje jasni naučni dokazi da postoji bilo kakva veza između vakcinisanja i nekih teških stanja koja se dovode u vezu sa njima, ali isto tako nema ni dokaza da je vakcina potpuno bezbjedna. U svakom slučaju, nema razloga za strah, jer ozbiljne nuspojave javljaju se znatno rjeđe nego komplikacije bolesti u slučaju nevakcinacije”, kaže Enis Eminović.

Druga strana priče

Jedna tridesetdevetogodišnja majka, koja je željela da ostane anonimna, ispričala nam je da je uredno vakcinisala prvo dijete do navršenih 12 mjeseci, a drugo nije uopšte. Sve do marta 2012. godine ona je smatrala da je vakcina bitna, pa samim tim nije dovodila u pitanje njenu efikasnost, sastav, proizvođača.

“Zašto bi u jedno zdravo rođeno dijete ubrizgavali ikakve hemijske supstance, za koje ne znamo kako će reagovati, da li postoji neki genetski faktor koji sa vakcinom može izazvati ko zna kakve posljedice u daljem razvoju. Da ne pričam o djeci koja po rođenju imaju neke komplikacije i da im se nešto za šta ne znamo da li im šteti ili ne šteti. Mnogo su veće šanse da se javi komplikacija od vakcine nego da beba pokupi TBC ili hepatitis B. Ovo je 21. vijek i uslovi života su se znatno poboljšali”, ističe ona.

Lična iskustva ove majke koja je devedesetih godina vakcinisana i nisu baš najbolja. Bio je rat, i tada se niko nije bavio vakcinama. Sjeća se da su svi poslije neke vakcine, negdje u IV ili V razredu imali ranu na mjestu gdje su primili tu vakcinu koja je mjesecima gnojila i dobijali su temperature.

Početak januara 2013. godine, nepunih mjesec i po dana od MMR vakcine, primijetila je na djetetu blage otoke na desnom koljenu, lijevom skočnom zglobu i prstima desne ruke. Dijete je bilo premalo, nepune dvije godine, dijagnozu niko nije mogao da uspostavi, a nalazi su bili uredni.

“Prošli smo agoniju dok se nije pojavila doktorica sa “Instituta za reumatologiju” iz Beograda, koja je postavila dijagnozu dječiji artritis (JIA dijagnoza) koji spada u autoimune bolesti. Medicinici na zvanično nema lijek, samo može da se dovodi u stanje remisije. Reumatskog je karaktera i oboljeli nerijetko sa ovom dijagnozom kroz desetak godina postaju invalidi u većoj ili manjoj mjeri”, kaže ova majka. Dodaje da je trudnoća bila uredna kao i sam porođaj. Porodila se na pragu svoje tridesete. Suprug je isto godište kao ona, oboje su zdravi i bez ikakvih težih oboljenja. Genetski faktor je isključen, niko nije imao reumu ili artritis u porodici u skorijoj prošlosti.

Kao roditelj počela je da istražuje o vakcinaciji i to je jedan od razloga zašto nije vakcinisala svoje drugo dijete. Ukoliko dođe do trećeg, kaže da neće ni njega.

“Nakon uspostavljanja dijagnoze krenula sam kao roditelj da istražujem o čemu se radi i kako dijete od nepune dvije godine može dobiti neizlječivu reumu?! Nisam ni znala da to postoji sve dok nijesmo ušli u taj začarani krug bolnica, strašnih priča roditelja, dijagnoza, djece toliko bolesne da nikada neće moći normalno da funkcionišu. Čudno mi je bilo da su sva ta djeca vakcinisana i da se u većini slučajeva problem desio ubrzo nakon primanja neke od vakcina”, kazala je ona.

Pitala je doktore i pedijatre i sve ljude iz struke da li je MMR njenom djetetu “nakačio” staračku bolest do kraja života. Niko nije rekao da nije, što ona smatra čudnim. Odgovarali su diplomatski, da je vakcina vjerovatno bila okidač.

“Šta znači to, ako pucam u Vas možda ćete preživjeti možda ne. Čudno objašnjenje, ali je jedino koje imaju da mi ponude kao struka”, priča razočarano majka.

U to vrijeme već je krenulo da se šuška, dosta stidljivo, o štetnosti vakcina i njenim vezama sa autizmom. To je njenu sumnju još više podstaklo da dalje čita i pita o čemu se

radi. Trudila se se da dođe do ozbiljnijih tekstova o sastavu vakcina i nus pojavama da bi donijela najbolju odluku za dijete koje ima i ono koje će tek doći.

Ona smatra da ljudi treba da se informišu, čitaju, posmatraju svoje dijete što više i da onda donesu odluke.

“Ja to nisam uradila sa svojim prvim djetetom, nego sam uradila tako kako drugi kažu i jer to tako treba. Sada zvanična medicina i država peru ruke od nas, a moje devetogodišnje dijete se zajedno s nama nosi sa bolešću”, priča ljutito naša sagovornica.

I druga naša anonimna sagovornica odlučila se na nevakcinaciju u jednom momentu, iako nije imala direktnog negativnog iskustva sa vakcinama.

“Sa vakcinama smo prestali jer su deca u bližem okruženju imala posljedice koje se skoro sa sigurnošću mogu pripisati vakcinama - juvenilarni artritis posle MMR-a, privremena (dva mjeseca) paraliza posle OPV vakcine i dijabetes nakon Hib vakcine. Nailazili smo na ljekare i medicinske radnike koji su pokušavali da nas primoraju da vakcinišemo djecu i poznanike koji su, ničim izazvani, pokušavali da nam nametnu svoje mišljenje o vakcinama. Ali smo ostali istrajni u svojoj odluci”, istakla je ova majka.

Mišljenje struke

“I danas se smatra da je vakcinacija ne samo jedna od najvećih medicinskih dostignuća, već jedna od najvažnijih otkrića naše civilizacije. Od gotovo empirijskog porijekla vakcinologije do današnje vakcinomije, naše znanje je značajno evoluiralo i naučili smo važne lekcije. Iako je glavni cilj vakcine direktna zaštita od određenog mikroorganizma, odnosno bolesti koju on prouzrokuje, obim vakcinacije se proširio otkrićem da vakcine takođe mogu zaštititi nevakcinisane ljude postizanjem kolektivnog imuniteta tzv. zaštitnim efektom stada ili čak da određene vakcine mogu zaštititi i od drugih bolesti osim onih za koje su primarno dizajnirane, takozvanim heterolognim efektima”, rekao nam je D.S, pedijatar i imunolog-specijalista. On ističe kako je jedna od kontinuirano najefikasnijih vakcina zapravo ona protiv bjesnila, jer ukoliko pacijent ne primi odgovarajuću zaštitu, smrtnost je stopostotna.

Stručnjaci tvrde da je, zbog nemogućnosti imunog sistema novorođenčadi da se samostalno izbori sa infekcijom, vakcinacija suštinska. Rana vakcinacija se sve češće ističe kao globalni zdravstveni prioritet. Kod novorođenčadi se rutinski koristi BCG vakcina, kao i vakcina protiv hepatitisa B. Medicinski radnici ističu kako je BCG jedna od najkorišćenijih vakcina u svijetu, sa preko tri milijarde vakcinisanih ljudi i izvrsnom i dokazanom visokom efikasnošću. Izuzetak čine prijevremeno rođene bebe, jer među imunolozima vlada konsenzus, da bi nerazvijen imuni sistem ove djece potisnuo antigene vakcine i time smanjio njen zaštitni efekat.

Naš sagovornik decidno ističe da djeca ne dobijaju previše vakcina odjednom, tim prije što je dijete prije rođenja okruženo sterilnom sredinom, dok je već pri činu rođenja izloženo mikrobima koji se uobičajeno nalaze u ljudskom organizmu. Međutim, kontakt sa pojedinim patogenim mikrobima prije navršene prve godine života, dovodi do teških posljedica i visoke stope smrtnosti, karakteristične za istorijske periode prije otkrića vakcina. Kalendar vakcinacija se osmišljava s obzirom na imunološku konstituciju karakterističnu za određeni uzrast, ili na osnovu stepena rizika od nastanka infekcije.

Kod jednog broja roditelja javlja se nedoumica vezana za potrebu davanja ponovljenih doza vakcina. Pedijatri i imunolozi, međutim, ističu kako se mjerljiv odgovor antitijela ne razvija kod sve djece nakon samo jedne doze, tako da će ponovljena ili tzv. buster doza, izazvati takav odgovor kod čak 100 odsto djece. To je razlog zbog kojeg se vakcine daju više puta, s izuzetkom pomenute BSG, koja po rođenju ima funkciju da spriječi nastanak teških formi tuberkuloze.

Važno je istaći da nivo antitijela u ljudskom organizmu opada vremenom, pa je neophodno ponovo primiti pojedine vakcine. Tako antitetanus zaštita primljena u osamnaestoj godini života, štiti narednih deset godina od ove ozbiljne bolesti.

Zagovornici vakcinacije često u polu-šali ističu kako su svi protivnici masovne vakcinacije i sami vakcinisani. Same vakcine su vremenom napredovale. Primjera radi, nekad se koristila vakcina protiv velikog kašlja, koja je često izazivala povišenu temperaturu, pa i ozbiljnije neželjene efekte, dok danas sadrži oslabljeni toksin bakterije-izazivača ove bolesti, koji gotovo da ne izaziva bilo kakve neželjene efekte.

Medicinski naučnici ističu činjenicu da to što već decenijama nema oboljelih od rubeola, difterije, morbila ili velikog kašlja, do mjere u kojoj se brojni zdravstveni radnici, osobito

u srednje razvijenim i razvijenim zemljama, nikada nijesu susreli sa pacijentima oboljelim od tih bolesti, ne znači da patogeni uzročnik nije prisutan u sredini ili populaciji. Upravo je imunitet uzrokovan vakcinacijom taj koji uspijeva da eliminiše uzročnika prije nego li izazove bolest. Takođe, nikada se ne smije isključiti mogućnost da će neka zarazna bolest biti „uvezena“ iz drugih zemalja, iako više nije prisutna u našoj, pa se zato uvijek vrše aktivni nadzori na npr. Polio virus. Činilo bi se neodgovornim smatrati da je uzročnik bolesti nestao ukoliko se samo oboljenje više ne registruje: naprotiv, on je prisutan, ali ga upravo redovna vakcinacija drži pod kontrolom.

Između lične i kolektivne bezbjednosti

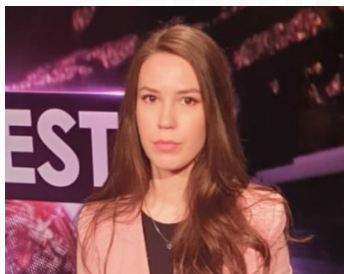
Čini se da znatno više razloga ide u prilog nastavku prakse masovne vakcinacije djece, jer je rizik od pojave nekontrolisanih epidemija i širenja zaraznih bolesti, kao i povećanja morbiditeta kod najnježnije populacije, znatno veći od nedokazanog efekta koji vakcinacija može imati kod malog procenta populacije u kojoj se rijetki neželjeni efekti jave. Pritom, što se više članova ljudske populacije imunizuje, pa i vještačkim putem, tj. putem masovne vakcinacije, time je i cjelokupna populacija bolje zaštićena od zaraze. Jer, što je neki bacil u većoj mjeri zarazan (virulentan), to je veći i procenat populacije koji mora biti obuhvaćen programima vakcinacije i imunizacije.

Nesumnjivo, postoje osobe kod kojih je vakcina kontraindikovana, baš kao što je to slučaj i sa bilo kojim lijekom. Ali, čini se da je teško prihvatiti mišljenje po kome zbog takvih izolovanih i, u ovom trenutku, i dalje nedokazanih slučajeva, treba rizikovati zdravlje i život, kako sopstvenog djeteta, tako i drugih, koji bi izvjesno bili ugroženi u slučaju da se dozvoli da budu izloženi patogenima bez ikakve zaštite. Ipak, solidarnost i saosjećanje prema eventualnim žrtvama kontraindikovane reakcije na vakcinaciju, navodi nas, ne na izbjegavanje vakcina, već na to da društvo, mediji, pa i organizacije poput SZO, moraju izvršiti pritisak na farmaceutsku industriju, da transparentno ispita takve slučajeve i učini sve kako bi nove vakcine učinili tehnološki naprednijim i bezbjednim za sve.

EPIDEMIJA KORONAVIRUSA DONIJELA BROJNA KRŠENJA LJUDSKIH PRAVA

Tokom korona krize gazili Ustav

Autorke:

Danica Bogdanović

Svetlana Eraković

Epidemija koronavirusa donijela nam je brojna kršenja ljudskih prava. Od 16. marta 2020. godine, kada je u Crnoj Gori prijavljen prvi slučaj infekcije Uprava policije podnijela je 2.211 krivičnih prijava protiv 3.378 lica zbog sumnje da su izvršila krivično djelo nepostupanje po zdravstvenim propisima za suzbijanje opasne zarazne bolesti.

Iz Institucije zaštitnika ljudskih prava i sloboda objasnili su da su ljudska prava kršena po više osnova. Od proglašenja pandemije zarazne bolesti koronavirusa do 15. marta 2021. godine, ova institucija primila je 771 pritužbu*.

„Nalazim da je period pandemije uzrokovao djelimičnu stagnaciju ljudskih prava u ekonomskoj i socijalnoj sferi, a vrijeme iza nas je otvorilo brojne dileme u odnosu na druge dimenzije ljudskih prava naročito kada se to tiče građanskih. Iako ne možemo govoriti o masovnim i sistemskim kršenjima ljudskih prava, bilo je očiglednih povreda u sferi ograničenja prava i sloboda, naročito ako se uzmu u obzir međunarodni standardi i način na koji se oni implementiraju u nacionalni pravni poredak, odnosno način na koji državni organi primijenjuju ove standarde na konkretan slučaj ili slučajeve”, kazao nam je Ombudsman, Siniša Bjeković.

Posljedice pandemije već pokazuju izloženost dodatnom riziku više društvenih kategorija (nezaposleni, lica slabog imovnog stanja, staračka domaćinstva, osobe sa invaliditetom, žene i djeca, žrtve nasilja u porodici, LGBTIQ populacija).

„Iz naše prakse sasvim je izvjesno da se mora voditi računa o tome da se prilikom ograničenja ne prelazi prag ustanovljen međunarodnim standardima, ukoliko on nije na dovoljno jasan i precizan način propisan domaćim zakonima. Isto tako, bez obzira na činjenicu da imamo legitiman cilj kao motiv ustanovljavanja ograničenja, ono ne može biti uvedeno bez jasnog uporišta u zakonu. U protivnom, ljudska prava će uvijek biti u riziku od arbitrarnog miješanja države u zaštićenu sferu pojedinca, što niti može biti pravdano kao cilj, niti se sredstvo za postizanje tog cilja može ocijeniti neophodnim, odnosno proporcionalnim u smislu ostvarivanja javnog interesa koji se želi zaštititi”, navodi Bjeković.

Jedno od ljudskih prava koje se prvo našlo na udaru nakon proglašenja epidemije u Crnoj Gori jeste ograničavanje slobode kretanja. Sloboda kretanja predstavlja ljudsko pravo iz oblasti ličnih prava i sloboda, koje jemči Ustav. Ova sloboda može u opravdanim slučajevima biti ograničena, a jedno od ograničenja je potreba za sprečavanjem širenja zaraznih bolesti. U tijesnoj vezi je i pravo napuštanja zemlje, koje iz istog razloga može biti ograničeno.

Na stub srama zarad zdravlja

Situacija gdje su ljudska prava neupitno ugrožena jeste objavljivanje spiska osoba u samoizolaciji na zvaničnom sajtu Vlade Crne Gore, a uz prethodnu saglasnost Agencije za zaštitu ličnih podataka. Spisak je sadržao ime, prezime i adresu stanovanja. Za tu odluku Nacionalnog koordinacionog tijela, Vlada je saopštila da je “donijeta pošto je utvrđeno da pojedina lica krše mjeru izlažući visokom riziku cijelu Crnu Goru”. Nakon objavljivanja spiska koji je direktno stigmatizaciji izložio određeni broj građana, brojne nevladine organizacije, koje se bave zaštitom ljudskih prava, kritikovale su ovakav postupak. NVO Građanska alijansa podnijela je 23. marta Ustavnom sudu inicijativu za ocjenu ustavnosti i zakonitosti Odluke Nacionalnog koordinacionog tijela da objavljuje imena lica kojima su izdata rješenja o obaveznoj samoizolaciji.

Ustavni sud nije reagovao blagovremeno, ali je nekoliko mjeseci kasnije ukinuo odluku o objavljivanju spiskova osoba u samoizolaciji. Ustavni sud je postupak za ocjenu ustavnosti odluke NKT, na inicijativu nevladine organizacije Građanska alijansa, pokrenuo na sjednici 29. maja.

„Ustavni sud je u predmetu U-II broj 22/20, donio Odluku o ukidanju Odluke NKT o objavljivanju imena lica u samoizolaciji, broj 8-501/20-129, od 21. marta 2020. i prestaje da važi danom objavljivanja ove Odluke“, objavljeno je na sajtu Suda.

- u predmetu **U-II broj 22/20**, donio Odluku o **ukidanju Odluke Nacionalnog koordinacionog tijela za zarazne bolesti o objavljivanju imena lica u samoizolaciji, broj 8-501/20-129.**, od 21. marta 2020. godine i prestaje da važi danom objavljivanja ove Odluke.

Teža povreda ljudskih prava desila se kada je u javnost “procurio” spisak zaraženih koronavirusom, jer objavljivanje informacija o zdravstvenom stanju pacijenata predstavlja grubo kršenje prava na privatnost. Nakon ovog događaja, oglasila se i Vlada Crne Gore, zvaničnim saopštenjem, u kome su pozvali nadležne državne institucije da hitno ispituju izvor ovog spiska i identifikuju one koji distribuiraju informacije. Osumnjičeni je potom i uhapšen.

Jedna od onih kojima su prekršena ljudska prava tokom epidemije je Ž.M, čiji identitet je poznat studentkinjama koje su radile na tekstu. Ona je, naime, zbog zdravstvenih problema boravila u Beogradu, odakle se vratila u momentu kada je u Crnoj Gori proglašena epidemija.

„Sredinom marta moje ime našlo se na neslavnom spisku, objavljenom na sajtu Vlade, u kojem sam bila etiketirana kao osoba koja potencijalno ima virus i mogla bi ga prenijeti drugima. Time sam direktno bila izložena stigmatizaciji, osuđivačkim pogledima komšija kada bih izašla na balkon stana u kome živim, zbog čega sam se kasnije odlučila i da tužim državu“, priča Ž.M.

Ova situacija, navodi, nije jedina za koju smatra da joj je uskratila osnovna ljudska prava.

„Izolacija mi je probitno bila određena na 14 dana, da bih nakon isteka tog vremena bila obaviještena da mi se izolacija produžava za još 14 dana, iako pritom nisam imala nikakve simptome, o čemu sam svakodnevno obavještavala Institut za javno zdravlje. Zbog mog zdravstvenog problema s nogom, izolacija mi je još teže pala, jer u malom stanu bilo mi je otežano kretanje. Takođe, s obzirom na to da nisam iz Podgorice, te da nemam rodbinu ovdje, time što skoro mjesec nisam mogla da izađem vani, bilo mi je dodatno teže, jer sam morala da od drugih ljudi tražim usluge, kako bih se prehranila“, priča Ž.M.

Nije jedina. I Nikšićani V.C. i A.E. smatraju da tokom epidemije koronavirusa nisu uživali sva ljudska prava.

„Kaznili su me krajem aprila ili početkom maja, jer sam sa drugom sjeo na klupu u parku - zbog zadržavanja na javnom mjestu i prekršili smo određenu distancu. Zbog toga su nas kaznili novčano u iznosu od 400 eura. Smatram da su nepravedno postupili, jer je bio pun park, a samo smo nas dvojica uhapšeni i kažnjeni”, kazao je V.C.

„Mislim da je bio početak maja kad su me kaznili zbog nepoštovanja policijskog časa. Zatekli su me posle 19 sati i kaznili sa dvije godine uslovne kazne, što mislim da je previse”, navodi A.E.

S druge strane, stručnjaci uvjeravaju da su tokom korona perioda kršena ljudska prava po više osnova.

Sloboda kretanja, pravo na ispovijedanje vjere, pravo na suđenje u razumnom roku. Ograničena su ili ugrožena i prava: pravo na slobodu, pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života, sloboda vjeroispovijesti, sloboda okupljanja i udruživanja, pravo na neometano uživanje imovine, pravo na obrazovanje (ova prava i slobode su iz Evropske konvencije i njenih protokola). Iz Ustava Crne Gore: pravo na pravično i javno suđenje, pravo na slobodu kretanja, pravo na privatnost, zaštita podataka o ličnosti, pravo na slobodu vjeroispovijesti, sloboda okupljanja.

“Zatvor” u zatvoru

Uživanje određenih ljudskih prava uskraćeno je i osobama lišenim slobode, koji se nalaze u pojedinim odjeljenjima Uprave za izvršenje krivičnih sankcija. Naime, njima je tokom epidemije apsolutno zabranjena posjeta. Takođe, u uslovima epidemije zarazne bolesti registrovan je i problem prenatrpanosti u policijskom pritvoru.

Foto: Privatna arhiva, Danica Bogdanović

Zabranjeno ili ipak ne?

Jedna od mjera Nacionalnog koordinacionog tijela, koja je uskratila jedno od ljudskih prava, svakako jeste okupljanje na javnom mjestu.

Mjere zabrane javnih okupljanja spriječile su održavanje vjerskih obreda u prisustvu vjernika.

Prema navodima iz publikacije “Testiranje društva na COVID 19” NVO Građanske alijanse, prilikom sprovođenja preventivnih mjera dolazilo je do selektivnosti, pa je tako za kršenje mjera o kretanju između gradova sveštenik Mitropolije crnogorsko-primorske kažnjen sa 4.500 eura, dok su za ista djela javne ličnosti kažnjavane sa 500 eura ili manje.

Iako su javna okupljanja bila zabranjena, prema preventivnim epidemiološkim mjerama Nacionalnog koordinacionog tijela, na djelu smo imali svakodnevne primjere kršenja istih.

Litije, odnosno molitvene šetnje, okarakterisane i kao protest protiv Zakona o slobodi vjeroispovjesti, usvojenog krajem 2019, a organizovane od strane Mitropolije crnogorsko-primorske, nisu organizovane za vrijeme epidemije.

Ipak, 12. maja u Nikšiću, došlo je do masovnijeg skupa na dan Svetog Vasilija Ostroškog. Okupljeni ljudi krenuli su u šetnju, zbog čega je uhapšen vladika budimljansko-nikšićki Joanikije, zajedno sa još osam sveštenika SPC. Vladika i sveštenici su nakon litije bili zadržani u zgradi nikšićkog Centra bezbjednosti 72 sata.

Mjere donosili, mjere kršili

Nakon ovoga, počela je i predizborna kampanja za parlamentarne izbore, što je bilo pogodno tlo za kršenje mjera. Ipak, do ozbiljnijeg kršenja epidemioloških mjera došlo je tek nakon izbora.

Naime, u izbornoj noći, širom Crne Gore organizovana je proslava izbornog rezultata. "Maske" i "distanca" bile su, reklo bi se, zaboravljene. Nepoštovanje mjera moglo se vidjeti i od strane onih koji su u noći izbora odnijeli pobjedu. Osim u izbornoj noći, 30. avgusta i sutradan je u više gradova organizovano slavlje.

Foto: Privatna arhiva, Danica Bogdanović

Samo par dana kasnije, organizovani su i takozvani "patriotski skupovi". Prvo na Cetinju, a zatim i u Podgorici, gdje je zabilježeno i nekoliko slučajeva kršenja epidemioloških mjera od strane onih koji su ih, na određeni način, i donosili.

Foto: Privatna arhiva, Danica Bogdanović

Tako je na skupu na Cetinju snimljen član tadašnjeg Nacionalnog koordinacionog tijela i gradonačelnik Podgorice Ivan Vuković, koji nije nosio masku, držao distancu, ali koji je mjere kršio i samim svojim prisustvom na skupu, s obzirom na to da su, u tom momentu, javna okupljanja bila zabranjena. Tužilaštvo je, međutim, utvrdilo da u ovom slučaju nije bilo bića krivičnog djela.

Foto: Društvene mreže

Bez adekvatne reakcije nadležnih institucija prošao je, reklo bi se, veći broj okupljanja. I sahrana mitropolita crnogorsko primorskog Amfilohija prošla je u znaku kršenja mjera. Osim velikog broja građana, koji su prisustvovali sahrani, u hramu Hristovog Vaskrsenja tog dana bio je i značajan broj funkcionera, a na najviše osuda naišao je premijer Zdravko Krivokapić, tadašnji mandatar za sastav Vlade, koji nije nosio masku. I dok su se mjere obesmišljavale od strane onih koji bi trebalo da daju primjer kako se poštuju odluke nadležnih organa, broj zaraženih koronavirusom iz dana u dan je rastao.

Foto: Privatna arhiva, Danica Bogdanović

Novi izbori donijeli su novo kršenje epidemioloških mjera. Nakon održanih lokalnih izbora 14. marta, u Nikšiću je zabilježen veliki broj skupova, uprkos apelima političkih partija na poštovanje ograničenja.

Da li je posrijedi neodgovornost pojedinca, institucija ili društva u cjelini, čini se kao da više nije ni važno. Korona kriza, nažalost, neslavno je potvrdila “staru narodnu” - pravila su tu da bi se kršila!

*** U ovu statistiku ubrojane su pritužbe po svim osnovama.**

CRNOGORSKA VLADA NAJAVILA DA ĆE SE POZABAVITI RJEŠAVANJEM IMOVINSKO-PRAVNIH ODNOSA STEČAJNOG PREDUZEĆA “BAJO SEKULIĆ”

Pokretanje proizvodnje u Ulcinjskoj solani nije moguće u ovoj godini

Godišnji prosjek uvoza soli od 2013. je u vrijednosti od preko million eura. Rekordni uvoz bilježi se 2019. godine, kada je uvezeno 1.311.581 eura vrijednosti soli.

Autorke:

Ivana Terzić

Lidija Roganović

Solana “Bajo Sekulić” u Ulcinju izvjesno je da ni ove godine neće proizvoditi so, što znači da će na crnogorsko tržište uvesti soli u vrijednosti više od milion eura, što je bio slučaj prethodnih pet godina. Pokretanje proizvodnje bi imalo višestruki značaj. Time bi se očuvao ekosistem koji se urušava propadanjem fabrike i njene infrastrukture, a što direktono utiče i na smanjenje broja ptica koje posjećuju taj lokalitet. Od ponovne proizvodnje soli, benefite bi imala i lokalna uprava, jer bi to značilo otvaranje novih radnih mjesta, a smanjio si l uvoz

soli. Uz proizvode kapacitete koje Solana posjeduje, gledajući dugoročno, najambiciozniji scenario bi podrazumijevao i izvoz u vidu čak novih proizvoda kao što je npr. "cvijet soli".

Foto: Peđa Perović

Prema podacima Monstata, Crna Gora je 2013. godine (posljednja berba soli), pa do 2019. Godišnje u prosjeku uvezla soli u vrijednosti od 1.084.011 eura. To je značajno manje od prosjeka koji se bilježi od 2005. do 2013. godine, kada iznosi 640.000 eura

Predstavnici nove crnogorske vlasti su već u prvom mjesecu mandata obišli područje Solane, želeći na taj način da pokažu koliki značaj to područje ima za izvršnu vlast.

Međutim, mišljenja su da nema dovoljno vremena da se proizvodnja soli pokrene do ovog ljeta. Tu ocjenu potvrđuju i lokalni eksperti koji kažu da je za pokretanje proizvodnje neophodna priprema terena koje bi trajale više od devet mjeseci.

Dosadašnje studije pokazale su da je godišnja ekonomska vrijednost Solane preko pet miliona eura.

Ulcinjaska Solana „Bajo Sekulić“ je jedno od najstarijih preduzeća u Crnoj Gori, koje se prostire na površini od 14,5 kvadratnih kilometara. Po svojoj površini ona je među deset najvećih na Mediteranu. Najstariji solanski bazeni su građeni od 1926. do 1934. godine, a Solana je projektovana za proizvodnju 30 hiljada tona soli. Na tom području, registro-

vano je oko 250 vrsta ptica, što je više od polovine vrsta koje redovno posjećuju zemlje Evropske unije, a 70 odsto je registrovano na teritoriji Crne Gore. Od svih tih vrsta, 60 njih u česti, 69 rijetki, a 46 povremeni posjetoci Ulcinjske solane. Posebnu vrijednost ima vodeća vrsta, flamingo plamenac, ali i kudravi pelikan.

Foto: Peđa Perović

Studije pokazuju da je usljed neadekvatnog upravljanja vodnim režimom došlo je do pogoršanja biodiverziteta. Prema studiji koju je rađena za Centar za zaštitu i proćavanje ptica, na ranije prisutnih 55 vrsta gnijezda, tokom 2017. registrovano je 52. Evidentno je da je prisutan pad pojedinaćnih jedinki koje koriste ovo podrućje za ishranu i odmor tokom proljeća, jeseni, zime i migracija.

U istoj studiji “Analiza pravnih i institucionalnih izazova u procesu EU integracija i zatvaranja poglavlja 27” istaknuta je smanjena posjećenost flamingosa posljednjih godina.

Prema studiji slućaja koju je uradio Mans, prestanak funkcionisanja fabrike i neodržavanje infrastrukture koja propada, doveli su do nemogućnosti adekvatnog upravljanja vodama, što za posljedicu ima negativni uticaj na ekosistem, koji pored ostalog, rezultira i nedostatkom hrane za ptice.

U Ministarstvu ekologije crnogorske vlade vjeruju da bi ponovno pokretanje rada Solane i njena održiva valorizacija donijeli benefite Crnoj Gori, a posebno opštini Ulcinj i njenim građanima.

No lokalna ulcinjska vlast, prema odgovorima Ministarstva ekologije, već je propustila rokove da osnuje preduzeće koje će upravljati Solanom, a što proističe iz odluke o proglašenju Solane zaštićenim prirodnim dobrom.

Solana je proglašena zaštićenim područjem na nacionalnom nivou u junu 2019. godine, a prema riječima Ministarstva, opština Ulcinj je do 1. jula 2020. godine trebalo da osnuje preduzeće za njeno upravljanje, što se nije dogodio.

Prema njihovim ocjenama, pokretanje proizvodnje soli trenutno najviše sprječavaju neriješeni imovinsko-pravni odnosi na području Solane, te smatraju da je neophodno što prije riješiti taj problem.

- Nažalost, smatramo da je nemoguće pripremiti sve neophodne aktivnosti i završiti proces do početka ljetnje sezone – navodi se u odgovorima koje smo dobili iz crnogorske vlade, koja obećava da će se prioritarno baviti rješavanjem imovinskih odnosa u Solani.

Solana “Bajo Sekulić” privatizovana je 2003 godine, a 2005 je u toj kompaniji pokrenut stečaj, proizvodnja soli stala je 2013. godine.

Plan novih vlasnika da na području solane izgrade turistički kompleks, zaustavili su NVO aktivisti podržani od tadašnje ambasadorke Republike Njemačke Gudrun Štajnaker, koja je uspjela da pitanje Solane stavi među prioritarna pitanja u pregovorima u pridruživanju Crne Gore EU.

Solana je nakon proglašenja zaštićenim područjem, uvršena na Ramsar listu iste godine.

Tri modela razvoja Solane

Na putu do obnove proizvodnje u Solani, neophodno je napraviti još niz koraka pokazalo je ovo istraživanje.

U susret proglašenju Ulcinjske solane zaštićenim prirodnim dobrom, od strane evropskih eksperata urađena je sveobuhvatna „Studija zaštite ulcinjske solane“ u kojoj su obrađena sva pitanja od značaja za ovaj lokalitet.

U Studiji je pripremljena početna analiza potrebnih investicija i tekućih troškova održavanja područja za dvije opcije, od kojih jedna ima tri scenarija koje uključuju i to da se Solana održava i kao zaštićeno područje.

Opcija 1: Ponovna revitalizacija proizvodnje soli sa razrađena 3 pod-scenarija:

Scenario 1.1: Osnovni proizvod je **so za puteve** u obimu proizvodnje kao do 2013. (17.000 tona). Procjena početne investicije iznosi sedam miliona eura, sa godišnjim troškovima upravljanja od 1.15 milion eura. Potreban broj zaposlenih za proizvodnju soli iznosi 46, broj zaposlenih za upravljanje zaštićenim područjem devet, dok je predviđeno da je nužno angažovati 168 sezonskih radnika. To čini ukupno 223 osobe koje treba da budu angažovane u slučaju odabira ove opcije.

Studija je procijenila da ova opcija nije profitabilna, jer je cijena ove vrste soli izuzetno niska na tržištu, tražnja za proizvodom je promjenjiva, mogućnost plasmana na tržištu tek treba sagledati, a potrebno je proizvesti i prodati velike količine soli. Troškovi početnih ulaganja su veoma visoki.

Scenario 1.2: Nadgradnja u proizvodnju **soli za ishranu** sa rafinerijom soli, za godišnju proizvodnju od 25.000 tona jestive soli, što prelazi kapacitet Solane u posljednjih 10 godina rada. Procjena početne investicije iznosi 10.5 miliona eura, sa godišnjim troškovima upravljanja od 1.35 miliona. Potreban broj zaposlenih za proizvodnju soli iznosi 61, broj zaposlenih za upravljanje zaštićenim područjem devet, dok je predviđeno da je nužno angažovati 168 sezonskih radnika. To čini ukupno 238 osobe koje treba da budu angažovane u slučaju odabira ove opcije.

Studija je procijenila profit do 150.000 eura, kao i to da bi u dogledno vrijeme, projektovana dobit od posjeta mogla da dostigne godišnje od 175.000 do 350.000 eura. Kod ove opcije posebno se ističe pitanje mogućnosti prodaje velike količine jestive soli na zasićenom tržištu.

Scenario 1.3: Proizvodnja soli manjih količina na ograničenom području, sa fokusom na **novi proizvod od soli, tzv. „cvijet soli“** (iako će i preostali dio područja morati da se obnovi da bi se ispunili zahtjevi očuvanje biodiverziteta kroz regulaciju vodnog režima). Procjena početne investicije iznosi četiri miliona eura, sa godišnjim troškovima upravljanja od 500.000 eura. Broj potrebnih zaposlenih je 21, dok je broj zaposlenih za upravljanje zaštićenim područjem devet, a predviđeno je da treba angažovati 30 sezonskih radnika. To čini ukupno 60 osoba koje treba da budu angažovane u slučaju odabira ove opcije.

Studija je procijenila profit do 70.000 eura, kao i to da bi u dogledno vrijeme, projektovana dobit od posjeta mogla da dostigne godišnje od 175.000 do 350.000 eura. Sistem za posjetioce može uključivati posebne suvenire i proizvode fabrike soli, sa specijalnom ponudom „cvijet soli“ koji bi se mogao prodati na evropskom tržištu, dok bi se broj posjetilaca na području postepeno povećavao.

Opcija 2: Upravljanje područjem kao zaštićenim sa proizvodnjom soli u strogo ograničenoj oblasti samo za promotivne i edukativne svrhe.

Procjena početne investicije iznosi tri miliona eura, sa godišnjim troškovima upravljanja od 600.000 eura. Broj zaposlenih za proizvodnju soli iznosi 16, broj zaposlenih za upravljanje zaštićenim područjem 11, dok je predviđeno da je nužno angažovati 20 sezonskih radnika. To čini ukupno 47 osobe koje treba da budu angažovane u slučaju odabira ove opcije.

Studija je procijenila profit do 70.000 eura, kao i to da bi u dogledno vrijeme, projektovana dobit od posjeta mogla da dostigne godišnje od 175.000 do 350.000 eura.

Uvoz

Prema podacima Monstata, od 2005. do 2019. godine uvezena je so u vrijednosti od 12.707.106. eura. To bi značilo da godišnji prosjek uvoza soli iznosi 847.140 eura. Podaci pokazuju da se uvoz soli iz godine u godinu povećava. Najmanji je bio 2005. – u vrijednosti od 364.436 eura, a najveći 2019. 1.311.581 eura.

Od poljednje berbe soli 2013. godine, pa do 2019. uvezena je so u vrijednosti od 7.588.082 eura, ili u prosjeku 1.084.011 eura godišnje.

Od 2015. Pa do 2019. godine vrijednost godišnjeg uvoza soli premašuje million eura.

Iz ugla radnika

Prema riječima bivšeg rukovodioca opšteg, finansijskog komercijalnog sektora u ulcinjskoj Solani "Bajo Sekulić", Saše Mitrovića, u prvoj godini za vraćanje terena Solane u stanje prije 2013. i omogućavanje proizvodnje, bilo bi potrebno više od 1,5 miliona eura.

Foto: Peđa Perović

Početni troškovi, prema njegovim riječima, podrazumijevaju kupovinu par mašina (bagera) koji su neophodni za rad na terenima, a da bi kasniji troškovi pokrivali radnu snagu i material (daske).

“Po studiji koju smo uradili mi bivši radnici Solane prije tri godine tada je bilo potrebno oko 1,3 miliona eura i vremenski period od šest do devet mjeseci. Danas je potrebno bar 30 odsto više novca i nekoliko mjeseci više jer su tereni još više devastirani”, smatra Mitrović.

On smatra da bi osnovna aktivnost prvih godinu ili dvije bi bila samo osposobljavanje terena, jer, kako objašnjava, od nekoliko jezera u kojima je putovala morska voda, neradom je napravljeno jedno jezero itd.

“Po našoj studiji bilo bi potrebno sljedećih šest do devet mjeseci angažovati osam pumpaša i pet vodara sa, tri do četiri poslovođe koji su stalni radnici. Moja procjena je da je potrebno angažovati i oko 30 fizičkih radnika (sezonaca), koji bi radili na terenima uz stalno prisustvo jednog ili više naših iskusnih tehnologa i par poslovođa”, objašnjava Mitrović.

Sa takvim kadrom, smatra da bi se rad mogao organizovati u dvije smjene kada vremenske prilike to dozvoljavaju.

Govoreći o značaju Solane za Ulcinj, on ističe da je u prošlosti ona bila ponos ne samo tog grada nego i cijele Crne Gore.

“Solana je bila brend ovoga grada, na ulazu u grad Ulcinj je dugo stajala tabla sa tekстом DOBRODOŠLI U GRAD SOLI. Generacije naših sugrađana su se školovali uz pomoć Solane”, prisjeća se Mitrović.

Prema njegovim riječima, početkom 90-tih bilo je zaposleno 450 ljudi, što znači da je Solana hranila isto toliko porodica. On ističe i značaj Solane kao velikog staništa za ptice, te ocjenjuje da je taj vid turizma u svijetu u zamahu.

“Isto tako i ljekovito blato sa Solane se može koristiti u medicinske svrhe”, dodaje Mitrović.

Janjušević: Skupo plaćamo himalajsku so, a naša solana se raspada

Izvršna direktorica Centra za izučavanje ptica, Jovana Janjušević ističe da povratak proizvodnje soli ne bi samo pomogao pticama, već obespravljenim radnicima, lokalnoj ekonomiji i nacionalnom ponosu.

“Ironija je da danas skupo plaćamo himalajsku so ili bilo koju drugu so na tržištu dok se naša solana praktično raspada, a evo u skorije vrijeme biva i očerupana do posljednjeg šarafa, ogoljena i razobličena kao ratište”, naglasila je ona.

Foto: Peđa Perović

Ona smatra da se treba ugledati na okruženje sličnog stanišnog tipa poput Ulcinjske solane. To je, kako ocjenjuje, primjer solane Nin u Hrvatskoj, a posebno ističe Škocijanski zatok u Sloveniji koji nema proizvodnju, ali je, kako tvdi, održiv uz pomoć EU projekata i kvalitetnog tima ljudi.

Bez obzira nasadašnje stanje koje ne uliva mnogo optimizma, ona se nada da će stručni kadar za upravljanje Solanom biti obezbijeđen.

“Očekujemo uskoro da budući upravljač bude angažovan od strane Njemačke ambasade, koja je ponudila pomoć u pronalaženju kvalitetnog kadra za ovu poziciju jer je Solana trenutno u takvom stanju da se ne smijemo igrati sa političkim kadrom koji bi možda imao volju ali ne i prijeko potrebno znanje i iskustvo”, ukazala je Janjušević.

Vlasništvo

Prema studiji “Ulcinjaska solana - Analiza pravnih i institucionalnih izazova u procesu EU integracija i zatvaranja poglavlja 27”, odgovor na pitanje vlasništva bilo koje nepokretnosti dobija se jednostavnim uvidom u katastar nepokretnosti 25.

“Tako dolazimo do podataka da se nepokretnosti koje ulaze u granice Parka prirode „Ulcinjaska solana“, i to katastarska parcela (KP) 30/3 upisana u listu nepokretnosti (LN) broj 3 katastarska opština (KO) Ulcinjsko Polje nalazi u svojini Crne Gore, te da pravo raspolaganja ima Opština Ulcinj, KP 364, 376, 377, i 404/2 iste KO, upisane u LN 271, nalaze u svojini Crne Gore, te da na KP 364 i 404/2 pravo korišćenja ima Morsko dobro, a za KP376 i 377 postoji zabilježba prava službenosti CEDIS”, navodi se u studiji.

Sa druge strane za KP 30/2, 358, 359, 360, 362, 363/1, 363/2, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404/1, 405, 406, 407 i 410 upisane u LN br.182 KO Ulcinjsko Polje, i KP 1242/2 i 1270 upisane u LN 98 KO Zoganje, nema podataka o vlasniku, a kao korisnik u obimu 1/1 upisana je RO Solana „Bajo Sekulić“, te upisana zabilježba stečajnog postupka. 26

Fabrika soli i stečaj

Vrijednost ulcinjske solane je 2000. godine procijenjena na 110,3 miliona tadašnjih njemačkih maraka, što odgovara iznosu od oko 55 miliona eura, pokazuje studija slučaja koju je uradio MANS.

Za 2000. i 2001. Predviđen je plan privatizacije Solane, putem dva metoda: masovne vaučerske privatizacije i prodaje akcija na tržištu, tkz. „batch sale“.

Ukupno 59,28 odsto kapitala opredijeljeno je za masovnu vaučersku privatizaciju, 10,43 odsto akcija je pripadalo radnicima, a 35,83 odsto kapitala planirano je za prodaju metodom „batch sale“.

Do 2003. godine prodato je 59,37 odsto kapitala ulcinjske Solane. U 2003. i 2004. godini planirano je da se preostali dio od 40,63 odsto kapitala Solane privatizuje kroz traženje strateškog partnera.

Te godine postojala je zainteresovanost inostranog partnera za privatizaciju Solane, ali organi upravljanja nisu uradili dokapitalizaciju, jer su privatizacioni investicioni fondovi bili protiv ove vrste.

Solana „Bajo Sekulić“ AD uvedena je u stečaj 2005. godine, kada je Privatizacioni fond „Eurofond“ posjedovao 33,87 odsto ukupnog kapitala u Solani, a Privatizacioni fond „Moneta“ 34,67 odsto kapitala.

Te godine kapital preduzeća je umanjen za 22,6 miliona zbog usklađivanja knjigovodstvene i stvarne vrijednosti kapitala, pa je on utvrđen na oko 31,2 miliona eura.

Finansijsko stanje preduzeća se od 2005. godine naglo pogoršavalo. Firma, koja je do trenutka uvođenja u stečaj maltene poslovala bez gubitaka, dovedena je do nepokrivenog gubitka od 7,9 miliona eura na kraju 2013. godine, zaključuje se u studiji slučaja koju je uradio MANS.

Foto: Peđa Perović

Godišnja potrošnja soli za ishranu

Prema studiji koju je za potrebe Centra za istraživanje i posmatranje ptica uradio Miloš Vuković ove godine, se navodi da je konzum stanovnika Crne Gore zanemarljiv u odnosu na proizvodne kapacitete ulcinjske Solane, koja se procjenjuje na 25.000 tona, te da najveći konzumni potencijal dolazi od turista.

Za analizu su košičćeni podaci MONSTATA o broju stanovnika u Crnoj Gori za u periodu 2019. godine, procjene za konzumaciju su rađene na osnovu preporuka WHO iz 2013. godine, koje potvrđuju gornju granicu dnevnog unosa soli hranom za odrasle od 5g/dan, a za djecu ispod 2g/dan, te cijena kilograma soli u maloprodaji.

Stanovništvo Crne Gore godišnje konzumira 1,013 tona soli što je u vrijednosti od 405,245 eura.

“Dodatna potrošnja soli se odnosi na so za puteve, koju nije bilo moguće kvantifikovati”, navodi se u studiji.

Za potrebe procjene godišnjih potreba soli za ishranu turista koji noće u Crnoj Gori korišćeni su podaci MONSTATA o noćenju turista, pretpostavka da svi unose po 5 grama soli na dan, te cijena kilograma soli u maloprodaji.

Prema analizi tih podataka, rezultat pokazuje da je za potrebe turista utrošeno 23,598 tona soli u vrijednosti od 9,439,144 eura.

Tihi sukob između stečajne uprave i radnika

Saša Mitrović, nekadašnji rukovodilac solane, tvrdi da je najveća prepreka za pokretanje proizvodnje u tom preduzeću, stečajna uprava, optužujući je da štiti interese većinskog vlasnika – Eurofonda.

“U zadnjih par godina većinski vlasnik je u koordinaciji sa stečajnom upravom predstavio se kao vlasnik i zemlje i trenutno se vodi bitka pred Savjetom za privatizaciju sa pitanjem da li većinski vlasnik (ZIF Eurofond) platio pravičnu naknadu za zemljište Solane. To je i razlog zašto je stečajna uprava stala sa prodajom Solane a koju je morala po Zakonu da sprovede i namiri povjerioce (radnike, dobavljače i državu”, navodi Mitrović, podsjećajući da je plan većinskog vlasnika da na području solane napravi turistički kompleks sa sidrištem sa 54 veza na mjestu koje solana gravitira prema Portu Milena a u zaleđu istoga da napravi nekoliko kondo hotela.

Sa druge strane stečajni upravnik Solane “Bajo Sekulić” Žarko Ostojić tvrdi da ne postoji interes za nastavak proizvodnje soli. Podsjeća da je u dosadašnjem stečajnom postupku sprovedeno je 15 javnih poziva za prodaju imovine Solane, koji su zaključeni bezuspješnim osim u pogledu dijela opreme, reciklažnih sirovina i voznog parka.

“Sama činjenica da ne postoji tražnja za kupovinom imovine Solane nameće i zaključak da ne postoji ni interesovanje za proizvodnju soli, kako proizvoda čiji bi plasman omogućio rentabilno poslovanje privrednog društva”, navodi Ostojić.

Prema njegovim riječima, u toku stečajnog postupka, saradnjom stečajne uprave, Nacionalnih parkova Crne Gore i Vlade, omogućeno je očuvanje biodiverziteta na području Solane, te značajno sniženje troškova postupka.

“Nacionalni parkovi snose troškove obezbeđenja, struje i održavanja pumpnih postrojenja kojima se omogućava dotok morske vode na područje Solane”, navodi Ostojić.

Izvori:

1. MANS – Studija slučaja: Propast Solane “Bajo Sekulić” zbog interesa domaćih tajkuna
2. CZIP – Studija “Sa okusom mora, sa okusom soli”, 2020. godina
3. Studija: Ulcinjska solana - Analiza pravnih i institucionalnih izazova u procesu EU integracija i zatvaranja poglavlja 27
4. Studija zaštite za područje Ulcinjske solane, 2017. godina

METODOLOGIJA ODLAGANJA MEDICINSKOG OTPADA U CRNOJ GORI

Privatne klinike državu izvještavaju preko posrednika

Postavlja se pitanje u kojoj mjeri se privatne zdravstvene ustanove pridržavaju propisa, ako uzmemo u obzir da je ekološki inspektor od 2016. godine do danas, nadležnim sudovima podnio sedam zahtjeva za pokretanje prekršajnih postupaka protiv zdravstvenih ustanova zbog miješanja medicinskog i komunalnog otpada.

Autorka:

Ivana Terzić

Našli ste se u prilici da ne znate šta da uradite sa lijekovima kojima je istekao rok trajanja. Ili ako u kući imate težeg bolesnika pa treba da odstranite flaše, igle, braunile... Smeće? Toalet? Deponija?

Pitanje - gdje odložiti medicinski otpad, u vremenu pandemije korona virusa, dobija na aktuelnosti jer je na svim nivoima povećana proizvodnja infektivnog otpada, koji, ukoliko se ne odlaže ispravno i prema preporukama može da pruzrokuje širenje zaraze.

Pravilno tretiranje medicinskog otpada je od izuzetnog značaja za očuvanje zdravlja stanovništva. Iz tog razloga, Institut za javno zdravlje Crne Gore je na sajtu stavio jasne preporuke kako se infektivni otpad odlaže, kako u zdravstvenim ustanovama, tako i u domaćinstvima u kojima borave sumnjivi ili potvrđeni slučajevi koronavirusa.

Foto: mzdavlja.gov.me

“Lični otpad, kao i sav otpad koji je koristila inficirana osoba (korišćena lična zaštitna oprema, upotrijebljene krpe, i ostali otpad nastao tokom čišćenja kao i lični otpad oboljelog) odlaže se u plastične kese za smeće sa trakom za zatvaranje. Zatim, plastičnu kesu treba staviti u drugu kesu za smeće i vezati. Kesu sa otpadom treba odložiti u kontejner za komunalni otpad tek nakon skladištenja od najmanje 72 sata”, navodi se u preporukama.

Stroga kontrola

Osoba koja prikuplja otpad u obavezi je da nosi rukavice za jednokratnu upotrebu, vodeći računa da ne dodiruje lice rukavicama jer mogu biti kontaminirane tokom upravljanja otpadom. Spoljašnja površina rukavica smatra se kontaminiranom. Nakon skidanja rukavica, preporučuje se pranje ruku.

Kada je u pitanju rad patronažnih službi, medicinsko osoblje je u obavezi da prilikom obilaska terena i kućnih bolesnika, medicinski otpad od prethodne posjete uzima i odnosi sa sobom u Dom zdravlja kojem mjesno pripada bolesniku. Ovo kažu u Ministarstvu zdravlja.

Međutim, iskustva građana govore drugačije. Skoro svi koje smo kontaktirali su iskorišćene flaše i igle odlagali u smeće prije nego dođe patronaža. Isti slučaj je i sa lijekovima kojima je istekao rok. Završili su ili u kantama za smeće bolesnika ili u ve-ce šoljama.

Iz Ministarstva zdravlja navode da za odlaganje lijekova sa isteklim rokom, postoje reciklažna dvorišta i djelovi sa kontejnerima koji su opredijeljeni za tu vrstu otpada, ne precizirajući o kojim dvorištima i kontejnerima je riječ, kao ni o kojem broju i lokacijama.

Prema podacima Ministarstva zdravlja, u zdravstvenim ustanovama za prvih pet mjeseci 2020. godine proizvedeno je 146.044 kilograma medicinskog otpada. Iz tog Vladinog resora ističu da proizvodnja nije povećana zbog odlaganja hirurških i drugih intervencija tokom perioda epidemije koronavirusa.

U Crnoj Gori se preuzimanjem, sakupljanjem i obradom medicinskog otpada bavi konzorcijum podgoričke i italijanske firme „Ekomedika“ i „OMPeco“ koji je 2013. godine počeo sa radom, na osnovu dozvole koju je izdala Agencija za zaštitu životne sredine.

Formirana su dva centra za preradu otpada na nivou države, i to jedan u Beranama u krugu opšte bolnice, a drugi u Podgorici u blizini Kliničkog centra Crne Gore.

Količine

U 2019. godini 32 javne zdravstvene ustanove proizvele su 396.748 kilograma medicinskog otpada, čija je prerada koštala 888.120 eura.

U 2018. godini proizvedeno je 373.391 kilograma medicinskog otpada, za čiju je preradu plaćeno 835.836 eura. U 2017. godini je proizvedeno 397.732 kilograma, a za preradu utrošeno 875.607 eura. U 2016. godini proizvedeno je najviše otpada u odnosu na navedene godine - 1 420.601 za šta je utrošeno 925.955 eura.

Istraživačko novinarstvo kroz prizmu studenata

NAZIV ZDRAVSTVENE USTANOVE	2016		2017		2018		2019	
	Količina (kg)	Iznos (€)	Količina (kg)	Iznos (€)	Količina (kg)	Iznos (€)	Količina (kg)	Iznos (€)
Dom zdravlja Andrijevica	539,30	1.187,27	476,20	1.048,34	441,50	988,31	445,30	996,80
Dom zdravlja Bar	4.606,50	10.141,22	4.467,80	9.835,87	3.102,50	6.944,94	3.039,00	6.802,81
Dom zdravlja Berane	1.528,40	3.364,77	1.478,40	3.254,70	1.548,80	3.467,00	1.524,80	3.413,26
Dom zdravlja Bijelo Polje	2.560,70	5.637,38	3.067,40	6.752,88	1.962,30	4.392,60	1.692,70	3.789,10
Dom zdravlja Budva	5.792,65	12.752,53	5.999,99	13.209,01	7.115,80	15.928,71	7.178,20	16.068,40
Dom zdravlja Cetinje	1.593,10	3.507,21	1.382,70	3.044,01	2.690,50	6.022,67	3.781,30	8.464,44
Dom zdravlja Danilovgrad	1.653,60	3.640,41	1.305,40	2.873,83	1.489,30	3.333,79	1.534,30	3.434,53
Dom zdravlja Herceg Novi	4.254,80	9.366,96	5.562,30	12.245,38	5.773,10	12.923,10	5.024,50	11.247,34
Dom zdravlja Kolašin	773,50	1.702,86	691,90	1.523,20	693,00	1.551,29	793,10	1.775,33
Dom zdravlja Kotor	2.587,33	5.696,01	3.074,38	6.768,25	2.326,70	5.208,31	2.451,30	5.487,24
Dom zdravlja Mojkovac	1.622,90	3.572,83	926,80	2.040,35	838,20	1.876,41	1.024,60	2.293,56
Dom zdravlja Nikšić	3.562,96	7.843,85	3.606,90	7.940,57	3.625,95	8.116,69	3.512,40	7.862,51
Dom zdravlja Plav	1.631,00	3.590,65	1.662,00	3.658,90	1.286,50	2.879,83	1.119,60	2.506,24
Dom zdravlja Pljevlja	1.829,30	4.027,18	1.668,70	3.673,64	1.351,40	3.025,10	1.452,50	3.251,42
Dom zdravlja Podgorica	29.098,15	64.059,58	22.738,91	50.059,71	15.559,46	34.829,82	16.147,00	36.145,06
Dom zdravlja Rožaje	2.965,40	6.528,34	2.346,10	5.164,96	2.034,50	4.554,24	2.210,20	4.947,53
Dom zdravlja Tivat	1.527,64	3.363,09	1.530,10	3.368,51	1.761,60	3.943,35	1.934,70	4.330,83
Dom zdravlja Ulcinj	1.721,60	3.790,10	1.897,10	4.176,48	2.264,80	5.069,76	2.178,90	4.877,48
Zavod za HMP	5.412,61	11.915,86	4.988,50	10.982,18	4.541,22	10.165,51	4.498,00	10.068,77
Zavod za transfuziju krvi	3.975,70	8.752,50	4.249,20	9.354,61	4.568,50	10.226,59	4.804,70	10.755,33
Opšta bolnica Bar	11.770,90	25.913,62	10.630,85	23.403,82	12.321,50	27.581,67	12.330,10	27.600,94
Opšta bolnica Berane	33.833,00	74.483,36	36.389,70	80.111,93	38.554,80	86.304,92	40.610,60	90.906,83

Opšta bolnica Bijelo Polje	9.096,90	20.026,82	8.386,30	18.462,44	10.444,10	23.379,13	10.604,60	23.738,40
Opšta bolnica Cetinje	4.573,00	10.067,46	5.001,40	11.010,56	5.710,70	12.783,39	5.256,10	11.765,80
Opšta bolnica Kotor	9.134,85	20.110,38	8.621,80	18.980,91	8.746,70	19.579,48	9.563,40	21.407,66
Opšta bolnica Nikšić	9.864,03	21.715,67	8.316,63	18.309,06	7.240,98	16.208,95	7.898,20	17.680,13
Opšta bolnica Pljevlja	12.271,00	27.014,59	11.442,60	25.190,89	9.351,40	20.933,11	9.748,00	21.820,90
Spec. Bolnica Brezovik	4.060,76	8.939,76	3.105,60	6.836,98	3.425,10	7.667,08	3.275,30	7.331,76
Spec. Bolnica Dobrota	467,00	1.028,10	336,40	740,59	114,40	256,08	109,10	244,22
Spec. Bolnica Risan	4.272,33	9.405,53	4.648,10	10.232,80	4.192,30	9.384,47	4.440,20	9.939,40
Klinički centar Crne Gore	232.777,80	512.460,31	217.383,80	478.570,44	196.482,40	439.825,87	214.040,40	479.129,43
Institut za javno zdravlje	9.243,23	20.348,97	10.348,45	22.782,11	11.831,07	26.483,86	12.524,92	28.037,03
UKUPNO	420.601,94	925.955,17	397.732,41	875.607,91	373.391,08	835.836,03	396.748,02	888.120,48

Foto: mzdravlja.gov.me

Najveći proizvođač medicinskog otpada je Klinički centar koji godišnje proizvede u prosjeku od 200.000 do 230.000 kilograma medicinskog otpada.

Kada je riječ o privatnim klinikama, odlaganje medicinskog otpada se, kako navode iz Ministarstva zdravlja, obavlja na isti način i po istom postupku koji primjenjuju državne zdravstvene ustanove.

“Evidencija količine obrađenog medicinskog otpada u privatnim zdravstvenim ustanovama vodi se u Ministarstvu zdravlja na osnovu podataka koje dostavlja koncesionar, a koja za 2019. godinu iznosi 20.707 kilograma, prosječno 1,7 tona mjesečno”, preciziraju iz Ministarstva.

Ministarstvo zdravlja, dakle, ima preciznu evidenciju o količinama medicinskog otpada koji se proizvede u državnim zdravstvenim ustanovama. Međutim, informacije iz privatnih klinika dobijaju posredno, odnosno od koncesionara “Ekomedike”.

Postavlja se pitanje u kojoj mjeri se privatne zdravstvene ustanove pridržavaju propisa, ako uzmemo u obzir da je ekološki inspektor od 2016. godine do danas, nadležnim sudovima podnio sedam zahtjeva za pokretanje prekršajnih postupaka protiv zdravstvenih ustanova zbog miješanja medicinskog i komunalnog otpada.

Od ukupno sedam podnešenih zahtjeva, čak šest se odnosi na privatne ustanove.

Inspekcija

Kako su naveli iz Uprave za inspeksijske poslove, do pokretanja prekršajnog postupka je dolazilo i zbog nepostupanja po rješenjima inspekcije, a koja su se odnosila na zaključivanje ugovora sa “Ekomedikom”.

“Naknadnim kontrolama konstatovano je da su navedeni subjekti nakon podnesenih zahtjeva za pokretanje prekršajnih postupaka otklonili nepravilnosti. Uvidom na terenu konstatovano je poboljšanje kako u javnim tako i u privatnim zdravstvenim ustanovama, prvenstveno u vršenju pravilne selekcije, pakovanja u adekvatnoj ambalaži. Takođe, konstatovano povećanje količina predatih ovlaštenom pravnom licu „Ekomedika“ doo”, navodi se u odgovorima Uprave za inspeksijske poslove.

Iz UIP-a podsjećaju da sudije nadležnih sudova odlučuju o vrsti i visini sankcije i izricanju kazne.

“Zakonom o upravljanju otpadom propisano je da preradu, odnosno odstranjivanje medicinskog i veterinarskog otpada može da vrši privredno društvo ili preduzetnik ako ima odgovarajuću opremu, postrojenje za obradu medicinskog i veterinarskog otpada i potreban broj zaposlenih, na osnovu dozvole za preradu ili odstranjivanje otpada. Pravilnikom o uslovima, načinu i postupku obrade medicinskog otpada propisani su uslovi, način i postupak obrade medicinskog otpada”, navode iz UIP-a.

Iz navedenog se mogu izvući dva zaključka. Ili da se zdravstvene ustanove u većini slučajeva pridržavaju zakonskih potpisa ili da inspekcija ne obavlja nadzor u dovoljnoj mjeri da bi registrovala sve nepravilnosti.

Vrste

U otpad koji se prerađuje u centrima spadaju oštri premeti (igle, braunile, lancete, skalpeli, špricevi, testerice, konektori za igle, insulinska penkala, insulinski špricevi i igle, igle za hemodijalizu, upotrijebljene i oštećene ampule i polomljeni flakoni). Ova vrsta otpada označena je šifrom 18 01 01.

Sakupljanje i odlaganje infektivnog otpada, čija je šifra 18 01 03, podvrgnuto je specijalnim zahtjevima radi prevencije infekcije. Ti specijalni zahtjevi se ne odnose na potencijalno infektivni otpad koji nosi šifru 18 01 04 i koji se takođe obrađuje u centrima. Potencijalno infektivni otpad podrazumijeva rublje, zavoje od gipsa, posteljину, odjeću za jednokratnu primjenu, platno, pelene...

Skladištenje i osoblje

Iz Ministarstva zdravlja objašnjavaju da se opasan medicinski otpad transportuje do mjesta privremenog skladišta.

“Kese sa prikupljenim infektivnim otpadom, propisano zatvorene i obilježene, stavljene u plastični kontejner, prevoze se do prostora za privremeno odlaganje, najmanje jednom dnevno, a po mogućnosti jednom tokom smjene”, navode iz Ministarstva.

Iz tog resora ističu i da je privremeno skladište odvojen prostor u kome se medicinski otpad čuva do predaje preduzeću koje ima ovlašćenje za preuzimanje i obradu u skladu sa Zakonom.

“Skladište treba da bude odgovarajuće veličine u odnosu na količinu medicinskog otpada koji se proizvodi u toj zdravstvenoj ustanovi i učestalosti njegovog sakupljanja i odnošenja. Prostor treba da bude lako dostupan osoblju zaduženom za upravljanje otpadom, označeno natpisom o namjeni prostora, dobro osvijetljen sa obezbijeđenom prirodnom i vještačkom ventilacijom, te zaključan, čime se sprečava pristup neovlašćenim licima”, navode iz Ministarstva.

Dodaju i kako je “neznatan” broj incidenata u kojima su zaposleni zadobili povrede prilikom rukovanja otpadom.

Objašnjavaju da je oko 360 zaposlenih u zdravstvenim ustanovama prošlo kroz program rukovanja medicinskim otpadom koji je organizovalo Ministarstvo zdravlja i Instituta za javno zdravlje.

“U skladu sa Zakonom o zaštiti i zdravlju na radu, zaposleni su obučeni za bezbjedan rad na radnim mjestima, za koje su zadužili sredstva i opremu lične zaštite na radu i obavljaju redovne specijalističke ljekarske preglede. Broj incidenata je neznatan i nema zabilježenih zaraza da su prouzrokovane ubodom igle, jer sve epidemiološke preporuke i procedure po ovom pitanju za zaposlene u zdravstvenim ustanovama nijesu nepoznaticca”, navode iz Ministarstva.

Potrebe

Iz Ministarstva zdravlja navode da za sada ne vide potrebu otvaranja novih centara za obradu otpada.

Projekcija potrebnih Centara za obradu otpada rađena je na osnovu procjene količine opasnog medicinskog otpada, a na osnovu podataka dobijenih od javnih zdravstvenih ustanova i priznatih metoda procjene u 2011. godini. Ministarstvo je pri procjeni količine uzelo u obzir očekivanu tendenciju rasta proizvodnje otpada nastalog kao rezultat privrednog rasta i povećanja standarda.

Izbor najpogodnije tehnologije za preradu otpada na lokalnom ili državnom nivou zavisi je od vrste i količine otpada, udaljenosti između zdravstvenih ustanova, mogućnosti transporta, raspoloživog prostora, zakonske regulative i troškova upravljanja.

Iz Ministarstva naglašavaju da se pri odabiru tehnologije vodilo računa da se omogući sprečavanje negativnog uticaja na zdravlje stanovništva i životnu sredinu, a naročito površinskih i podzemnih voda, zemljišta i vazduha, postigne smanjenje količine opasnog otpada, omogući bezbjedno rukovanje otpadom unutar i van zdravstvenih ustanova.

Drop in centri

Drop in centri kojih u Podgorici ima tri, a čija je svrha rad sa korisnicima intravenskih droga, proizvode infektivni medicinski otpad, jer omogućavaju razmjenu sterilnog pribora za injektiranje.

Iz Ministarstva zdravlja ukazuju da u njima postoji potencijalna opasnost od kontakta sa infektivnim otpadom - infekcija HIV-om, hepatitisom B i C, gastroenterološkim, respiratornim i kožnim infekcijama.

“Drop in centri su prepoznati kao imaoci medicinskog otpada, i dužni su da u skladu sa Zakonom o upravljanju otpadom vode evidenciju o količinama i vrsti otpada. U Crnoj Gori postoje ukupno tri takva centra za intravenske korisnike droga u kojima se pored ostalih usluga vrši razmjena igala i špriceva. Sav kontaminirani pribor za injektiranje koji se prikupi u tim centrima (sa terena i u samim centrima) se zbrinjava u centru za obradu otpada u Podgorici”, navode iz ministarstva.

Drop in centri, zaključuje Ministarstvo zdravlja, organizuju i terenski rad čiji je cilj da se uspostavi kontakt sa zavisnicima koji samoinicijativno ne kontaktiraju nijednu zdravstvenu ili socijalnu ustanovu.

Bukovica - zločin bez pravde

Nakon 16 godina od ovog zločina, činilo se da je pravda konačno pokucala na vrata. Viši državni tužilac u Bijelom Polju podnio je zahtjev za sprovođenje istrage protiv sedam lica u slučaju „Bukovica“, zbog sumnje da su izvršili krivično djelo „zločin protiv čovječnosti“. Što se tiče istražnih radnji, one su počele i završile se saslušanjem četvorice svjedoka. Svih sedam optuženih za ratni zločin u Bukovici oslobođeni su u nedostatku dokaza 31. decembra 2010. godine.

Autori:

Jelena Vukašinić

Vuk Vujsić

Ne tako davno, prije 28 godina desilo se etničko čišćenje na teritoriji Crne Gore. Grupa pripadnika Vojske Republike Srpske kidnapovala je nekoliko Bošnjaka iz Bukovice, te ih odvela u zatvor u Čajniče, kako bi ih razmijenili za zarobljene srpske vojnike u Goraždu. U to vrijeme, u Pljevaljskoj Bukovici je osmoro ljudi ubijeno, desetina poslato u logore, oko stotinu protjerano. Danas, na ovom mjestu živi manje od 200 ljudi.

Tu se zbivalo brutalno nasilje i korišćena je sila putem koje su uništavali ljude, njihove kuće i stoku, imanja, sve što su imali. Nakon doživljene torture, stanovništvo bošnjačke nacionalnosti počelo je da se iseljava iz Bukovice, nakon čega su, njihove kuće, opljačkane i demolirane.

Osim paravojnih formacija ni tadašnja policija Crne Gore zajedno sa regularnom vojskom nije ostala „dužna“ nekadašnjim stanovnicima Bukovice. Svakodnevnim pretresima i maltretiranjem uspjeli su u svojoj, vjeruju svjedoci, zadatoj misiji da „očiste“ region.

Iz tih vremena ostala su samo sjećanja ljudi koji su svojim očima gledali maltretiranje svoje porodice, bližnjih i komšija, a jedan od njih je i Ferid Osmanagić, tada devetogodišnjak koji se i danas sa tugom sjeća maltretiranja njegovog pokojnog oca, ali i selidbe u Pljevlja i napuštanja svoje rođene kuće.

„Ne znam da li su bili policajci, ne sjećam se, ali su počeli da fizički nasrću na moga oca. Srećom pojavio se jedan čovjek, tadašnji direktor OŠ „Bratstvo i jedinstvo“ Kovačević koji je poznao moga oca i on ga je spasio batina. Sjećam se i nekih nemilih scena, pucaanja oko moga sela u kojem smo živjeli, u sred dana. Sjećam se i paravojnih formacija koje su tuda prolazile i to dan nakon ubistva oca i sina, Hajra i Ejuba Muslića. Gledajući šta se dešava ostalima, plašio sam se. Plašio sam se za svoga oca, jer su uglavnom bili prebijani neki ljudi koji su tada bili u zrelijim godinama. Nismo uspjeli da dođemo do imena počinioca, koji su tih dana napadali moju porodicu, ali vjerovatno su bili iz Crne Gore, jer većina vojske i policije je u to vrijeme bila iz CG (Pjevlja, Nikšić). Mi smo u decembru '92 došli u Pljevlja, kod brata mog oca, gdje smo proveli narednih 6 mjeseci. Posle toga smo započeli novi život.“ priča Ferid.

„U toj Bukovici, nikad sreće neće biti“.

Na pitanje da li se njegov pokojni otac ikada vratio u Bukovicu, Ferid kaže da nije želio i da dobro pamti riječi svog pokojnog oca, kada je rekao: **„U toj Bukovici, nikad sreće neće biti“**. Njemu je ovo bio drugi put, da nažlost, mora otići iz Bukovice. Prvi put je pošao za vrijeme Drugog svetskog rata.

Nakon svega, da li su se osjećali bezbjedno u Pljevljima, Ferid kaže da ni tamo situacija nije bila mnogo bolja.

„Za noć je bilo spaljeno pet-šest privatnih radnji, uglavnom Muslimana, hapšenja članova tadašnje stranke SDA, premlaćivanje. Nije život u to vrijeme bio savršen ni tamo. Iz kog razloga smo odabrali Pljevlja: prvo, jer smo znali da imamo siguran smještaj, drugi razlog je to što je u to vrijeme u Pljevljima postojao veći broj muslimana, između sedam do osam hiljada i ako se nešto desi, znali smo da će se makar saznati, jer je to gradska sredina, dok je u Bukovici situacija bila drugačija“ objašnjava Ferid.

Pretrasi i maltretiranja pod izgovorom da traže oružje

Ferid dodaje da su svi pretresi bili pod izgovorom da traže oružje, iako to nije bio zadatak tadašnje vojske i policije već da osiguraju granicu. Vjeruje kao i još neki nekadašnji stanovnici Bukovice da je u stvari njihov pravi zadatak bio da očiste područje preko kojeg bi bilo pogodno da se švercuju oružje i potrepštine za potrebe vojske Republike Srpske.

Na jednoj od partijskih konvencija iz 1997. godine aktuelni predsjednik Crne Gore Milo Đukanović, a za vrijeme progona Bukovice premijer, priznao je da je pomagao Republiku Srpsku za vrijeme rata i izjavio sledeće:

„Neka ne štiti Momir Bulatović srpstvo od mene, jer vlada koju ja vodim je morala godinama kriomice od Slobodana Miloševića i Momira Bulatovića da pomaže srpski narod u Hercegovini i Republici Srpskoj, kad su joj oni odlučno i bezdušno spustili rampu“ kazao je Đukanović pred hiljadama njegovih pristalica (<https://www.facebook.com/LiberalniS-avezCG/posts/2582194028745255>)

Interesantno je da su postojala svjedočenja koja nisu dokazana da je doskorašnji direktor Uprave policije Crne Gore Veselin Veljović učestvovao u pretresima i maltretiranju građana, a tada je bio komandir pljevaljske policije, koja je obezbjeđivala Bukovicu. Danas Veljović obavlja funkciju savjetnika za odbranu i bezbjednost predsjednika Crne Gore Mila Đukanovića.

Veljović je 2019. godine za CIN (Centar za istraživačko novinarstvo) izjavio da nije isključio mogućnost pojedinačnih prekoračenja službene dužnosti nekog policajca, ali je tvrdio da je policija bila „faktor stabilnosti, mira i reda i intervenisala u svim slučajevima gdje je bio pretres kuća oko nelegalnog držanja oružja ili vezano za prijavu drugih izvršenih krivičnih djela.

“Nijedan od policajaca koji su učestvovali u tim pretresima nije tukao, zlostavljao i maltretirao lica kod čijih kuća i objekata je vršen pretres, jer mi se niko od mještana Bukovice nije žalio na rad i ponašanje optuženih policajaca... Za policiju je jasno da se S. H. objesio, ali ne iz straha ili prestrašenosti ili što je tučen od vojske i policije, već i iz njemu znanih razloga“, rekao je tada Veljović.

Pitali smo Hazbiju Kalača, predsjednika Stranke pravde i pomirenja kako komentariše neprocesuiranje odgovornih za zločin, ali i ulogu i odgovornost doskorašnjeg direktora policije Veselina Veljovića u samom progonu Bošnjaka sa prostora Bukovice, ali i kasnije u procesuiranju odgovornih.

„Jeste li vi ikad čuli za primjer da odgovorni za neki zločin sam sebe procesuiraju? Iluzorno i naivno je bilo očekivati da realizatori tog etničkog čišćenja sami sebe procesuiraju. Nije to slučaj samo sa Bukovicom već i sa terorističkim napadima i okupacijom Pljevalja, deportacijom izbjeglica iz BiH, hapšenjem i mučenjima političkih predstavnika Bošnjaka u Crnoj Gori i mnogim drugim zločinima iz tog vremena.“ odgovara Kalač i dodaje da je Veljović samo jedan u nizu odgovornih po komandnoj odgovornosti.

„On je samo jedan u nizu. Filip Vujanović je u tom periodu bio ministar pravde, Milo Đukanović nadređen i Veljoviću i Vujanoviću. Veselin Veljović je bio komandir specijalne policije koja je bila angažovana u Bukovici u tom periodu. Brojna su svjedočenja o torturi crnogorske policije nad mještanima Bukovice, a između ostalih, Veljović se direktno optužuje za torturu. Ispravnije je pitanje kako je njegova bivša pozicija doprinjela u relativizaciji i zataškivanju zločina“, kaže Hazbija Kalač.

Povratak bez pravde nemoguć

Vlada Crne Gore je u periodu od 2007. pa do danas u sklopu projekta obnove Bukovice napravila 108 montažnih stambenih objekata i sedamdesetak pomoćnih objekata. Ukupna vrijednost toga projekta je bila oko četiri i po miliona eura.

“Napravljeno je kuća koliko je napravljeno i to stoji, to je u redu. Međutim, po mom mišljenju, kao i mnogih drugih, taj projekat je rađen naopako. Vlada je procijenila da će sa izgradnjom tih kuća sve riješiti. Ipak, vi kad pogledate putnu infrastrukturu Bukovice, to je jedan očaj. Kad pogledate snadbijevanje strujom, prvi snijeg ili jači vjetar, cijela Bukovica je bez struje. Pogledate mobilnu mrežu. Tamo je jako teško doći do signala. Ovo je prvo trebalo uraditi i skupiti sve ljude koji su raspoloženi da se vrate tamo”- objašnjava Ferid Osmanagić.

Ferid je naglasio da, nakon toliko godina, ne može se očekivati od ljudi da se tek tako vrate.

“Nakon '92 godine svi su pobjegli i svi su započeli nove živote. Stasale su neke nove generacije. Nisu mogli očekivati da im samo zbog kuća ljudi vrate”- kazao je on.

Nakon 16 godina od ovog zločina, činilo se da je pravda konačno pokucala na vrata. Viši državni tužilac u Bijelom Polju podnio je zahtjev za sprovođenje istrage protiv sedam lica u slučaju „Bukovica“, zbog sumnje da su izvršili krivično djelo „zločin protiv čovječnosti“.

Što se tiče istražnih radnji, one su počele i završile se saslušanjem četvorice svjedoka. Svih sedam optuženih za ratni zločin u Bukovici oslobođeni su u nedostatku dokaza 31. decembra, 2010. godine.

Hazbija Kalač smatra da bivša vlast nije iskreno realizovala program povratka stanovnika Bukovice jer odgovorni nijesu kažnjeni, a stanovnicima nisu omogućeni osnovni uslov za život.

„Nalogodavci i počinioци zločina nisu kažnjeni, nisu čak ni imenovani pa su samim tim stvoreni preduslovi da se povratak protjeranih nikada i ne dogodi. Opet planski urađeno. Sa žrtvama se manipuliralo svih ovih godina, vršen dodatni pritisak na njih kako bi se zadovoljili kućicama koje im je država izgradila. Izgradnja kućica bez dodatne infrastrukture i dodatne podrške, isplate određenih novčanih reparacija oštećenim što je direktna potvrda odgovornosti države za zločine uz neskrivenu zaštitu zločinaca je školski primjer za legalizaciju zločina etničkog čišćenja.“ tvrdi Kalač.

Koji je put ožvljavanja Bukovice i povratka njenog stanovništva?

Hazbija Kalač smatra da je moguće ako postoji politička volja da se prognane porodice vrate, odgovorni kazne, a sela ožive i to na sledeći način:

„Da se nalogodavci i izvršioци privedu pravdi i adekvatno kazne. Da se Bukovica tretira kao područje od posebnog interesa za državu na način što će se izgraditi infrastruktura, stanovnicima koji imaju želju da se vrate omogućiti državnu podršku za formiranje farmi, malih biznisa, oslobađanje poreza, taksu.... Ima jako mnogo modaliteta kojima država može podstaći povratak u to po prirodnim resursima izuzetno bogato područje. Ali prije svega odgovorni za zločine moraju biti kažnjeni. To je preduslov svega.“, tvrdi Hazbija Kalač.

Ferid Osmanagić ipak nije optimista, ne vjeruje da će država bilo što učiniti kako bi se stvari promijenile jer nedostaje političke volje. „Žrtve i porodice su izgubile vjeru u državu i njenu pravdu jer teško je sada kada je prošlo toliko godina procesuirati odgovorne, mnoge žrtve, svjedoci, a i počinioци više nisu na ovom svijetu, tako da kako vrijeme prolazi sve je teže očekivat da će ruka pravda doći do odgovornih“ mišljenja je Ferid.

O Bukovici se slabo priča i zna

Često u javnosti slušamo priče o zločinima koji su se desili van Crne Gore dok za Bukovicu mnogi nisu čuli, uzrok je, kažu naši sagovornici, u zataškavanju zločina jer se rijetko kad pominje.

Ferid kaže da 98% mladih ljudi iz Pljevalja ne zna ništa o Bukovici dok je situacija kod starijih ljudi nešto bolja ali opet većina ne zna za detalje zločina.

Na pitanje da li smatra da se mnogo više priča o drugim zločinima van Crne Gore dok se o Bukovici i ne priča Kalač je kazao da je to tačno.

„Srebrenica, najveća bošnjačka rana, naš imenitelj za genocide koji su nam se dogodili u proteklih 150 godina jeste simbol našeg stradanja ali se na žalost ta rana počela zloupotrebljavati u dnevno političke svrhe sa jedne strane i skretanje fokusa javnosti sa zločina u Crnoj Gori. Nije normalno a ni moralno da šutiš o zločinima čije su žrtve tvoji sugrađani, komšije, sunarodnici a da se Srebrenicom baviš svaka dva tri dana. I Bukovica je naša Srebrenica. 1943 godine četničke horde pod vođstvom Pavla Đurišića su za mjesec dana, između ostalog i na tom području, ubili oko 8.000 civila starih, žena i djece od čega je 26 % žrtava djeca ispod 4 godine života. I to je naša Srebrenica koja se dogodila 42. i 43. godine prošlog vijeka i koja je ogromnim dijelom ostala nekažnjena. Zato nam se i dogodila Bukovica 92. i 93. I zato imamo obavezu kao narod i kao društvo da prije svega počistimo smeće iz našeg dvorišta.“ zaključuje Kalač.

S druge strane, Ferid smatra da se Bukovica i ostali zločini moraju uvesti u školske udžbenike kako se ne bi zaboravili, a samim tim i ponovili.

Osim naših sagovornika stupili smo u kontakt i sa Bošnjačkom strankom kojoj smo poslali istovjetna pitanja kao i SPP-u. Međutim i nakon podsjećanja i obećanja da će odgovoriti ni nakon 20 dana nismo dobili odgovore na naša pitanja. Pisali smo i Veljoviću koji nas je uputio na dokumentovane izjave koje je već davao u vezi slučaja Bukovice.

IŠČEZAVANJE DIVLJIH VRSTA ŽIVOTINJA U CRNOJ GORI

Balkanski ris: Mačka kojoj smo mi prešli put

Priroda je više nego dobar primjer da je sve povezano jedno s drugim. Bolji kvalitet života čovjeka velikim dijelom „obezbjeduje“ priroda, a o kvalitetu prirode najbolje govori biljni i životinjski svijet u njoj. Raznovrsnost obezbjeđuje stabilnost ekosistema, a samim tim i naš opstanak. Danas imamo slučaj kad je gubitkom staništa, te krivolovom i lovom divlji životinjski svijet u jako lošem stanju.

Autorka:

Jelena Vukašinić

Znate priču o Šredingerovoj mački? Štosni misaoni eksperiment je osmislio čuveni njemački fizičar, **Evirn Šredinger** da bi “dokazivao” da li je nakon nekog slijeda događaja mačka živa ili mrtva. Da li je ima na nekom prostoru, ili ne.

Taj, najpoznatiji paradoks, mogao bi se komotno zvati i Šredingerov balkanski ris. Pogotovo u Crnoj Gori. Direktorat za šumarstvo i lovstvo Ministarstva poljoprivrede i Lovački savez tvrde da ga imamo na prostoru Crne Gore. Međutim, Centar za zaštitu i proučavanje ptica i NVO Wildlife Montenegro govore da je situacija nešto drugačija.

Rijetka životinja još u prošlosti...

Za balkanskog risa pouzdano je utvrđeno da je, mada rijedak, postojao u Crnoj Gori. **Pavle Rovinski**, ruski historičar koji je u Crnoj Gori proveo dobar dio svog života, (19. vijek) govorio je da se prilikom lova „ponekad dolazi i do risa“ odnosno da se „vrlo rijetko nailazi na risa“. **Firer**, prvi ornitolog, istraživač iz Austrije pominje da mu je prestolonasljednik **Danilo, koji je došao nakon smrti kralja Nikole**, u cetinjskom dvoru pokazao krzno od risa ulovljenog 1890. godine u Sutormanu, a da je u jednom dvorskom lovu, novembra 1894. godine u planini Bjelasici, u kome je i on učestvovao, pored ostale divljači, ubijen i jedan „jaki primjerak“ risa. I **Jovan Erdeljanović, srpski etnolog** napominje da je u području Bratonožića u ranije doba, takođe, bilo risova.

Surova realnost balkanskog risa

Najmanje brojna podvrsta evroazijskog risa je balkanski ris. Zbog male brojnosti i velike opasnosti od izumiranja ova vrsta se nalazi na IUCN Crvenoj listi (**globalna lista sa podacima o statusu očuvanja vrsta**).

Fotografija 1. *Balkanski ris, fotografisao Dime Melovski (MES - Macedonian Ecological Society)*

(MES - Macedonian Ecological Society)

Danas se prisustvo balkanskog risa kod nas bilježi samo u pograničnim područjima i to, veoma rijetko. Kako kažu iz nevladine organizacije Wildlife Montenegro, to nije za pohvalu.

“Kako se radi o životinji kojoj treba veliko prostranstvo, pri čemu se misli na jedinku i njenu teritoriju, nikako kao mala država ne možemo gledati iz nacionalnog ugla jer smo mi samo jedan mali dio sveukupne populacije za koju je već proračunato da je mala. Balkanski ris je definisan kao kritično ugrožena vrsta. To znači da se radi o vrsti čija je populacija redukovana na svega 50-tak odraslih jedinki. Kada su u pitanju faktori ugrožavanja, za balkanskog risa su oni jasno definisani: prirodno mala veličina populacije, limitirana dostupnost plijena i degradacija staništa i krivolov”, rekli su iz ove NVO.

Centar za zaštitu i proučavanje ptica je u periodu od novembra 2014. do juna 2018. godine, u područjima Nacionalnog parka „Prokletije“ kao i na pogranične oblasti između Crne Gore i Kosova, i Crne Gore i Albanije sproveo četiri nezavisne sezone monitoringa balkanskog risa putem foto-zamki. U toku svake sezone, pozicija foto-zamki je mijenjana u koordinaciji sa kolegama sa Kosova i iz Albanije. Nažalost, u cjelokupnom periodu monitoringa, prisustvo balkanskog risa nije potvrđeno u Crnoj Gori.

Fotografija 2. Biolog Aleksandar Perović iz CZIP-a na terenu postavlja kamere zamke kako bi utvrdio da li je Balkanski ris prisutan

Fotografija 3. Kamera zamka pozicionirana za zabilježavanje Blakanskog risa

Iz Direktorata za šumarstvo i lovstvo negiraju da je balkanski ris istrijebljen kod nas i kažu da se njihova staništa nalaze na Prokletijama i Hajli.

“Nedavno sprovedena istraživanja sa međunarodnim partnerima (**EuroNatur, Norveškog instituta za istraživanje prirode, Međunarodne unije za očuvanje prirode (IUCN), Komisije za očuvanje vrsta (SSC) velikih mesojeda**) govore o nalazima ove vrste na Prokletijama i Hajli, što govori u prilog činjenici da smo sistemskim mjerama, a prije svega donošenjem Zakona o oružju u najvećoj mjeri suzbili sve destruktivne aktivnosti prema divljoj fauni”, kazali su iz Direktorata.

Ipak, **Aleksandar Perović**, diplomirani biolog – mamolog iz CZIP-a, koji je vodio ovo istraživanje na području Crne Gore, kazao je da ne stoji konstatacija da je prisustvo risa dokazano na teritoriji Hajle, kako na crnogorskoj, tako i kosovskoj strani.

“Ova vijest je senzacionalistički objavljena u medijima i nikad nije potkrijepljena dokazima. Radi istine, na teritoriji Kosova, putem foto-zamki, dokazano je prisustvo jedne jedinke balkanskog risa na Šar planini, majka sa mladima u blizini Dečana i jedna jedinka

u oblasti Boge koja gravitira ka Crnoj Gori. Postoji mogućnost da je jedan manji dio teritorije koju drži ova jedinka i u Crnoj Gori ali to nije zvanično potvrđeno”, rekao je Perović.

Fotografija 4. Ekipa iz CZIP-a razgovara sa lokalnim ljudima

I u Lovačkom Savezu Crne Gore, na osnovu raspoloživih podataka, bilježe prisustvo risa.

„Postoje područja njegove stalne prisutnosti i područja gdje boravi povremeno. O njegovom brojnom stanju u Crnoj Gori sa sigurnošću ne možemo govoriti, možemo utvrditi da su to rijetki primjerci i da je njihova brojnost jako mala“, rekli su iz Lovačkog saveza.

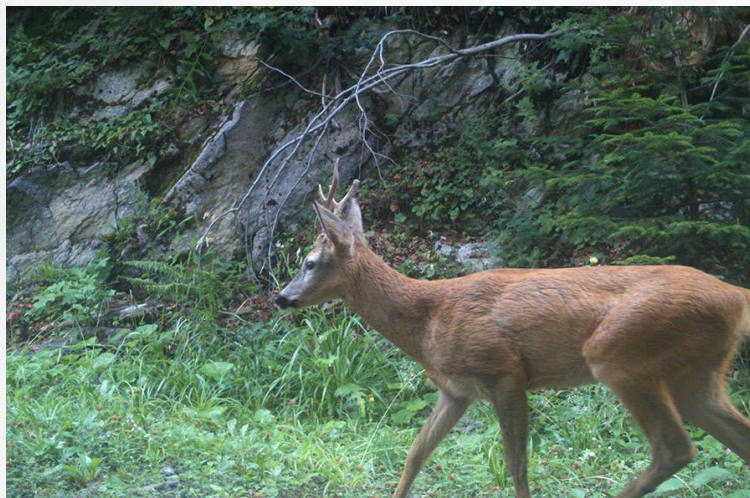
Iz NVO WildLife su povodom ove konstatacije pitali zašto institucije ništa ne rade kako bi povećale njihovu brojnost.

„Ako je zaključak da je brojnost mala, zašto institucije ništa ne preduzimaju da se izgrade uslovi za porast brojnosti ove vrste tj. da se pruže osnovni ekološki uslovi u kojima bi se ova životinja reprodukovala (mir, stanište i dovoljna količina hrane). Predlažemo da se krene od zakonske legislative, jer koliko vodimo računa o budućnosti ove vrste govori i činjenica da ona nije prepoznata ni Zakonom o lovstvu, niti se nalazi na Listi zakonom zaštićenih životinjskih vrsta“, kazali su iz Wildlife Montenegro.

Krivolovom do nestanka divljači

Kako je krivolov faktor ugroženosti za risa, tako je i za svu ostalu divljač.

Dok iz Direktorata govore da je krivolov sporadično prisutan u crnogorskim lovištima i da nije zastupljen u mjeri koja bi dovela do ugroženosti bilo koje vrste divljači koja slobodno živi u prirodi, iz NVO Wildlife govore da zbog lovnog pritiska dolazi do lokalnog izumiranja ili vrlo slabog pojavljivanja srne i divokoze u pojedinim područjima gdje bi ih očekivali u većem broju.

Fotografija 5. Rezultat kamera zamki. Izvor: Centar za zaštitu i proučavnaje ptica

„Ove vrste su osnova za ishranu krupnih zvjeri (što je na primjer osnova za opstanak risa). Crna Gora ne posjeduje crvenu knjigu faune te se i dalje vodimo međunarodnim zakonodavstvima i stručnim mišljenjima. Istraživanjem istorijskog rasprostranjenja pojedinih lovnih vrsta može se vrlo lako doći do zaključka da je bezakonje iz prošlosti (sve do sredine 20. vijeka) dovelo do njihove ugroženosti, ne samo u Crnoj Gori, nego i na Balkanu. Postoje na primjer, podaci o prisustvu risa prije 300 godina na Lovčenu ili u Bratonožićima. Sada su to veoma izmijenjeni habitati i nijesu pogodni za ovu vrstu“, kazali su iz Wildlife-a Montenegro.

Iz Lovačkog saveza su rekli da kao i u svakoj drugoj djelatnosti prekršilaca ima i krivolov je zastupljen ali ne u toj mjeri da ugrožava bilo koju lovnu vrstu divljači u Crnoj Gori.

Brojnost plemenite divljači upitna?

Kada je u pitanju povećavanje plemenite divljači na teritoriji Crne Gore, iz NVO Wildlife su rekli da na to pitanje niko u Crnoj Gori nema tačan odgovor.

„Nikada se u istoriji Crne Gore nije sproveo monitoring bilo koje vrste sisara na nacionalnom nivou. Tek kada se bude sprovedo prebrojavanje po utvrđenim metodama u periodu od tri do pet godina, tek bi se tada moglo jasno odgovoriti na ovo pitanje“, kazali su oni.

Fotografija 6. Rezultati kamera zamki. Izvor: CZIP

S druge strane, iz Ministarstva poljoprivrede i Lovačkog Saveza CG, tvrde da se brojnost plemenite divljači povećava, iako nisu naveli na koji način su to utvrdili.

„U proteklom periodu, preko sredstava informisanja, šira javnost je bila u prilici da se informiše da se brojnost divljači (posebno plemenite) povećava na čitavoj teritoriji Crne Gore. Ističemo da ovo Ministarstvo prilikom davanja saglasnosti na Godišnje lovne planove koje sprovode korisnici lovišta, dodjeljuje minimalne kvote za odstrijel pojedinih vrsta i to najčešće štetočina“, navode oni.

Lovački savez kaže da je kao rezultat dugogodišnjeg napornog rada u lovstvu, evidentan rast brojnosti svih uzgojnih vrsta divljači u lovištima Crne Gore: srna, divokoza, medvjeda, divlje svinje, zeca i jarebice kamenjarke.

„I svih ostalih vrsta što su potvrdili i evropski eksperti iz oblasti lovstva, biologije i veterine na održanim sastancima prilikom svojih boravaka u Crnoj Gori“, saopštili su oni.

Opet, konkretna imena i ljude koji stoje iz tih istraživanja, nemamo. Lovački savez Crne Gore nema problem s tim da se pozove na evropske eksperte koji su navodno potvrdili ove stavove, ali ima da kaže ko su ti ljudi imenom i prezimenom. Odgovor na to pitanje nisu dali.

Krivične prijave protiv krivolova

Na osnovu informacija sa kojima raspolaže **Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja**, u proteklom periodu od pet godina podnešeno je 60 krivičnih prijava, 56 prekršajnih i pokrenuto 69 disciplinskih postupaka prema članovima lovačkih društava.

“Od strane sudova i korisnika lovišta nijesmo dobili informacije o njihovom ishodu”, kazali su iz Ministarstva.

Iz Lovačkog saveza Crne Gore je u protekle tri lovne godine podnijeto 55 krivičnih prijava, 41 prekršajna i 43 disciplinske kazne, a ishod tih prijava poznat je nadležnim sudovima i korisnicima lovišta.

Službenici policije su u posljednjih pet godina podnijeli 52 krivične prijave iz člana 325 i 326 Krivičnog zakona Crne Gore.

CENTRI BEZBJEDNOSTI	2016	2017	2018	2019	2020	UKUPNO
Podgorica	8	12	9	5	6	40
Nikšić	0	1	0	0	2	3
Bijelo Polje	0	0	3	0	1	4
Bar	0	0	0	0	0	0
Berane	0	0	0	0	0	0
Budva	0	0	0	0	0	0
Pljevlja	0	0	0	0	0	0
Herceg Novi	0	0	0	0	1	1

Inspekcija za šumarstvo, lovstvo i zaštitu bilja za period 2017, 2018, 2019. i za šest mjeseci 2020. godine ukupno je izvršila 898 pregleda, odnosno inspeksijskih nadzora iz oblasti lovstva, zatim je za otklanjanje nepravilnosti izrekla mjeru ukazivanjem u 59 slučajeva i donijela 15 rješenja.

Za nepoštovanje Zakona o divljači i lovstvu izdala je za izvještajni period 24 prekršajna naloga u iznosu od 4.600,00 eura, podnijela nadležnim sudovima 22 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka i podnijela šest krivičnih prijava za nezakonit lov, kao i oduzela 50 prepelica.

Pored redovnih aktivnosti ova inspekcija vršila je nadzor i po inicijativama a najviše je bilo u proteklom periodu od NVO i Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja, zatim od fizičkih lica i najmanje od Lovačkog saveza CG.

Prativši put krivičnih prijava, posljednja stanica i možda najvažnija bili su tužilaštvo i sud, koji su me zbog COVID-19 uputili na svoje sajtove, koji ne rade.

Moratorijum na lov najbolje rješenje

Priroda je više nego dobar primjer da je sve povezano jedno s drugim. Bolji kvalitet života čovjeka velikim dijelom „obezbjeduje“ priroda, a o kvalitetu prirode najbolje govori biljni i životinjski svijet u njoj. Raznovrsnost obezbjeđuje stabilnost ekosistema, a samim tim i

naš opstanak. Danas imamo slučaj kad je gubitkom staništa, te krivolovom i lovom divlji životinjski svijet u jako lošem stanju. Prema Svjetskom fondu za zaštitu prirode, (WWF) „Izvještaj o životu na planeti“ za 2020. godinu pokazuje da je tokom 46 godina (1970-2016.) došlo do zapanjujućeg pada životinjske populacije za 68 posto.

Aleksandar Perović ispred CZIP-a upozorava da je krivolov sve više prisutan i to u svakodnevnicima, te su ove nelegalne radnje jedne od glavnih krivaca za ovoliki pad brojnosti populacija divljači.

„Nažalost, sada je i zaštićena i nezaštićena divljač pod pritiskom krivolova. Sa balkanskim risom se počelo, a evo su sada na margini krivolovaca i medvjedi, kao i mnoge druge životinje, koje su zakonom zaštićene, poput velike ušare. Skoro svaki dan imamo slučaj krivolova i tome se mora stati na kraj“, objasnio je Perović.

Perović je kazao da je situacija ubijene mečke u Beranama zadnja kap koja je prelila čašu i da se trebaju zahtijevati urgentne promjene unutar samog sistema.

„Da sva divljač ne bi završila istrijebljena kao balkanski ris, potrebno je uvesti moratorijum na lov u periodu od najmanje pet godina. Za tu ideju se CZIP zajedno sa preko 80 NVO bori i neće odustati od nje“, rekao je Perović

Dodaje da je moratorijum neophodan u ovom momentu, ali i zbog same činjenice da Institucije negiraju prisustvo krivolova, odnosno svode ga na minimum.

„Prije svega potrebno je izraditi nultu stanje brojnosti lovnih vrsta u lovištima od strane stručnih i kredibilnih institucija sa ciljem dobijanja pouzdanih podataka, što se kod nas nikad nije do sada uradilo. Zato je apsurdno konstatovati povećanje brojnosti divljači kada i ne znamo koliko smo čega imali“, kazao je on.

Dodaje da je neophodno pojačati kapacitete lovne inspekcije, rendžera LO i NPCG, policije, carine, tužilaštva i sudstva. Kako kaže, treba i pooštriti kriterijume za polaganje lovačkih ispita i obnoviti postojeće dozvole, kako bi se lovcima skrenula pažnja na članove zakona, a uz to i edukovalo lokalno stanovništvo koje živi na teritorijama lovišta.

„Šteta je za Crnu Goru što ima veliki problem kao što je krivolov, i što je životinja kao balkanski ris istrijebljena zbog nesavjesnih pojedinaca. Ostaje nam samo da zaključimo da nam je žao što smo ovoj mački mi prešli put“, zaključio je Perović.

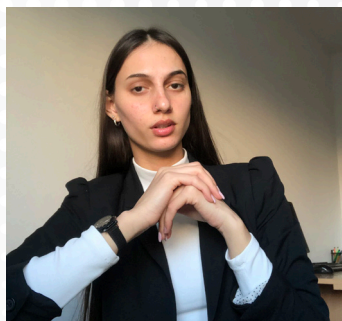
PREDSTAVNICI DELEGACIJE EU, VLASTI, OPOZICIJE I NVO SEKTORA O ISPUNJAVANJU MJERILA ZA POGLAVLJA 23 I 24

Napredak u vladavini prava je od vitalnog značaja

Autorke:

Milica Lipovac

Violeta Hajrizaj

Crna Gora je najnaprednija država u procesu pristupanja Evropskoj Uniji (EU), ali i dalje treba da ispuni privremena mjerila utvrđena u poglavljima 23. i 24. o vladavini prava, ocijenili su iz Delegacije EU u Crnoj Gori.

Istovremeno dok u vlasti ocjenjuje da je politička volja ključna u ispunjavanju kriterijuma iz poglavlja 23 i 24 i da bez nje pomaka neće biti, a i iz opozicije poručuju da stanje u pravosuđu utiče na ispunjavanje obaveza iz ta dva poglavlja, u NVO sektoru smatraju da Crna Gora nije ni blizu zatvaranja poglavlja 23 i 24.

„Napredak u vladavini prava je od vitalnog značaja, jer on podupire sve druge napore za poboljšanje života građana i podsticanje ekonomskog rasta“, rekli su iz Delegacije EU.

Kako su kazali, napredak u ovim oblastima je od suštinskog značaja za dalje napredovanje u pregovorima, što je prepoznato i novom metodologijom proširenja koju je Crna Gora prihvatila prošle godine.

„Potrebno je još rezultata u ključnim preostalim kritičnim oblastima, kao što su sloboda medija, borba protiv korupcije i organizovanog kriminala, kao i obnovljena posvećenost reformama u oblasti pravosuđa. Država treba da se usredsrijedi na „osnove“ procesa proširenja: funkcionisanje demokratskih institucija, reforma javne uprave i ekonomsko upravljanje. Vladavina prava ostaje glavni prioritet na putu Crne Gore ka Evropskoj uniji, gdje je sljedeća prekretnica ispunjavanje privremenih mjerila za oblast vladavine prave u poglavljima 23 i 24“, rekli su iz Delegacije EU.

Oni su naveli da se nijedno drugo pregovaračko poglavlje ne može zatvoriti prije nego što se to postigne.

Kako su kazali, paralelno sa tim, napore treba uložiti u razvoj funkcionalne tržišne ekonomije i poboljšanje konkurentnosti i dugoročnog rasta crnogorske ekonomije podržavajući ključne strukturne reforme.

„Efikasan pravosudni sistem je od najveće važnosti za funkcionisanje vladavine prava i zaštitu osnovnih sloboda. Iako je Crna Gora u ovoj oblasti umjereno pripremljena, određeni izazovi ostaju, naročito u pogledu profesionalnosti, efikasnosti i odgovornosti pravosuđa. Država tek treba da ispuni preporuke Grupe država za borbu protiv korupcije (GRECO) o nezavisnosti sudstva. Neophodno je da Crna Gora ne nazaduje u odnosu na ranija dostignuća u reformi pravosuđa i nastavi da nadograđuje napredak postignut proteklih godina“, kazali su iz Delegacije EU.

Oni su dodali da godišnji izvještaj Evropske komisije, objavljen u oktobru prošle godine, nudi detaljne smjernice kako to postići.

„Sve proevropske političke snage sada imaju priliku da dokažu svoju istinsku posvećenost evropskoj budućnosti Crne Gore“, rekli su iz Delegacije EU.

Prema njihovim riječima, najbolji način za to je zajednički rad na pitanjima od nacionalnog interesa, poput ekonomskog oporavka od COVID-19, sveobuhvatne izborne reforme i neriješenih imenovanja na ključnim sudskim i tužilačkim funkcijama.

Iz Delegacije su kazali da crnogorski građani već vrlo snažno osjećaju da je mjesto njihove zemlje u EU - prema najnovijem istraživanju javnog mnjenja, koje je sprovedla agencija DeFacto, 74,8 odsto ispitanika podržava članstvo svoje zemlje u EU.

„Jasno je da je sada vrijeme da sve zainteresovane strane rade zajedno kako bi premostile svoje razlike i ubrzale političke i ekonomske reforme potrebne za približavanje Crne Gore Evropskoj Uniji“, zaključili su iz Delegacije EU.

Članica skupštinskog Odbora za evropske integracije iz Demokratskog fronta, **Simonida Kordić**, ocijenila je da je politička volja ključna u ispunjavanju kriterijuma iz poglavlja 23 i 24, bez nje pomaka neće biti i dodala da je stanje u pravosuđu jedan od ključnih prigovora u vezi sa postizanjem zadatih standarda iz ta dva ključna poglavlja.

Simonida Kordić

Kordić je kazala da pozitivno zakonodavstvo propisuje postupak za izbor članova pravosudnih tijela za koji je potrebna kvalifikovana parlamentarna većina koju bi u sadašnjem stanju u parlamentu morali činiti i predstavnici vlasti i predstavnici opozicije.

„To je možda najbolji primjer nužnosti postojanja političke volje da se riješe problematična pitanja, poput zakonitog funkcionisanja sudske vlasti. Ukoliko ta volja postoji i ovaj problem se može otkloniti. Ako to ne bude slučaj biće sasvim jasno ko se istinski zalaže

za napredak našeg društva u pristupanje EU, a kome je to samo marketinški paravan iza kojeg se valjaju drugi interesi i namjere“, smatra Kordić.

Ona je dodala da uprkos neslavnom iskustvu na planu međupartijske političke saradnje, ipak očekuje da će biti dovoljno odgovornih izabranih predstavnika naroda koji će prepoznati univerzalni interes svih građana da žive u stabilnoj, uređenoj državi u kojoj institucije funkcionišu i koja je dio evropskog političkog i što je donekle možda i važnije, privrednog prostora.

„Svaki odlučan korak Vlade usmjeren ka uspostavljanju vladavine prava, pravednijem i slobodnijem društvu, društvu u kojem se ne hapse novinari već kriminalci, u kojem se iz državnog budžeta pomažu ili ugrožene socijalne grupe ili nosioci društvenog razvoja, a ne partijski funkcioneri, u kojem bezbjednosne službe rade u korist bezbjednosti države, a ne vladajuće partije, biće prepoznat i pozdravljen od EU i biće odlučujući za ubrzavanje pregovaračkog procesa i konačan ulazak Crne Gore u EU. Ispunjavanje mjerila i kriterijuma iz poglavlja 23 i 24 su ključ za ulazak u EU. Za sada ta brava, što se Crne Gore tiče i dalje stoji čvrsto zatvorena“, rekla je Kordić.

Ona je kazala da kako je riječ o sistemskim pitanjima koja utiču na sve aspekte državne organizacije, garantovanja demokratskih procesa i poštovanja ljudskih i građanskih prava, nepostojanje adekvatnog pomaka u ispunjavanju postavljenih mjerila u poglavljima 23 i 24, blokira i pomake u svim ostalim poglavljima, te se ni jedno od njih praktično ne može zatvoriti dok se ne zaključe ova dva ključna poglavlja.

„Mnoga pitanja, posebno ona koja su vezana za vladavinu prava treba da omoguće jednak sistem vrijednosti, usklađen pravni sistem sa evropskim standardima, kao i jednak pristup pravima i zaštiti prava svih građana EU“, ocijenila je Kordić.

Prema njenim riječima, sa stanovišta unije, ulazak jedne države članice čiji su standardi u oblasti vladavine prava ispod propisanog nivoa, može unijeti sistemske poremećaje u funkcionisanje cijele unije, te dovesti do situacije de facto nepostojanja pravne jednakosti svih građana na teritoriji EU, što je jedan od temeljnih demokratskih principa.

„I dalje su ostala otvorena ključna pitanja vezana za suzbijanje endemske korupcije, slobode medija, političke kontrole sudstva i slično. U suštini najveći napredak je postignut u

savladavanju evropske retorike, ali u postizanju zadatih standarada u najboljem slučaju se stagniralo“, navela je Kordić.

Kordić je rekla da o tome stižu jasne poruke od zvaničnika EU, koji upozoravaju na slučajeve dodjele povoljnih stambenih kredita funkcionerima, na teret budžetskih sredstava, čime se direktno dovodi u pitanje princip vladavine prava, zatim hapšenje novinara In4s, FOS-a, Borbe i mnoga druga pitanja koja jasno ukazuju da se u oblasti zaštite temeljnih prava i sloboda, kao i vladavine prava išlo unazad umjesto unaprijed.

„Suočavanje sa problemom organizovnog kriminala i korupcije je vjerovatno najveći izazov s kojim će se suočiti i nova vlast“, ocijenila je Kordić.

Ona je kazala da je ta sprega vlasti, tj. djelova vlasti sa problematičnim, protivpravnim procesima koji su paralelno pratili crnogorsku tranziciju, pretvorila pitanje korupcije i organizovanog kriminala u endemski problem.

„Trebao bi se uvidjeti i činjenicu da su, prema tvrdnjama brojnih domaćih i inostranih izvora, organizovane kriminalne grupe u Crnoj Gori organizacije koje imaju značajne veze u svijetu kriminala van granica Crne Gore, što znači da je rješavanje ovog problema kod nas značajno i za unutrašnju stabilnost drugih evropskih zemalja. Moramo da prepoznamo da kada uđemo u EU, postajemo dio istog – evropskog mora, što znači da talasi u našem zalivu udaraju o obale drugih država“, rekla je Kordić.

Ona je ocijenila da je zastoje u procesu pridruživanja djelimično i rezultat politike EU, gdje ne postoji unisona spremnost ka proširenju, čak naprotiv značajne struje, predvođene najvećim državama unije, jasno iskazuju stav da ubrzavanje procesa pristupanja zemalja zapadnog Balkana, nije u ovom trenutku prioritet EU.

„No uprkos tome, ispunjavanje standarda iz poglavlja 23 i 24 je nužnost koja će svakako doći na dnevni red“, kazala je Kordić.

Ona je rekla da nova Vlada ima priliku da pokaže odlučnost i političku volju da se uhvati u koštac sa već svima poznatim najkrupnijim problemima.

„Ako želi da učini pomake u ispunjavanju kriterijuma iz poglavlja 23 i 24, ona mora da krene sa raspakivanjem velikih afera koje su najvidljiviji vrhovi endemske korupci-

je, poput afera Klap, Vardar, Možura, Koverta i slično. Nužno je dosledno primjenjivati pravne propise i sve aktivnosti sprovesti u zakonskim okvirima, ali je jednako potrebno pokazati odlučnost i ravnopravan pristup procesuiranju velikih afera, a ne koristiti birokratske prepreke kao izgovor za nedjelovanje. Ne treba da imamo nikakvu dilemu, Evropska unija je očigledno spremna da da političku podršku novoj većini, ali sasvim sigurno ne planira da na svoju štetu bilo kome gleda kroz prste“, zaključila je Kordić.

Član Odbora za evropske integracije iz Demokratske partije socijalista **Predrag Sekulić**, smatra da je činjenica da Venecijanska komisija nije dala pozitivno mišljenje na predlog zakona o tužilaštvu koji je u skupštinsku proceduru dala parlamentarna većina, pokazuje da su predstavnici Savjeta Evrope ali i zvaničnici EU prepoznali namjeru da se ovim zakonom uruši institucija tužilaštva. Sekulić je upozorio da dio parlamentarne većine najavljuje da će bez obzira na stav Evrope insistirati na usvajanju ovakvog zakona. Sekulić je naveo da to samo pokazuje antievropski karakter ove vlade i ove parlamentarne većine.

On je kazao da je Skupština Crne Gore zbog ispunjavanja obaveza iz ta dva poglavlja 2013. godine usvojila amandmane (I - XVI) na Ustav koji se tiču izbora sudija i tužilaca uključujući i izbor sudija Ustavnog suda.

Tada smo upozoravali (DPS) da ovi amandmani izdižu tužilaštvo kao posebnu granu vlasti, sui generis, i da način izbora VDT -a nije dobar. Nažalost, i pored upozorenja da se pravi sistem kakav nigdje u evropskim državama ne postoji, dobili smo preporuku Venecijanske komisije za usvajanje amandmana“, kazao je Sekulić.

Predrag Sekulić

Upitan šta će biti najzahtjevnije obaveze koje će Crna Gora morati da ispuni u narednom periodu, Sekulović je odgovorio da svako ima tačno utvrđene obaveze.

„Vlada nema previše nadležnosti osim u dijelu saradnje Uprave policije sa tužilaštvom, Skupština samo u dijelu izbora sudija Ustavnog suda kao i predstavnika za Sudski i Tužilački savjet a sve ostalo je na tužilačkoj organizaciji i sudovima“, naveo je Sekulić.

Na pitanje kako će stanje u pravosuđu uticati na ispunjavanje obaveza iz ova poglavlja 23 i 24, ali i generalno na borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala, Sekulić je rekao da se nažalost zbog toga što je u prethodnom periodu dio opozicionih partija bojkotovao rad parlamenta a drugi dio nije želio da razgovara na te teme, nalazimo u takvoj situaciji.“ Sve ovo, naravno, utiče na ispunjavanje obaveza iz poglavlja 23 i 24 ali, ponavljam još jednom - nesporne su političke adrese koje snose najveću odgovornost za takvo stanje“, kazao je Sekulić.

Prema njegovim riječima, i prema Ustavu (mislim na amandmane usvojene prije sedam godina) razgovori i dogovor između vlasti i opozicije su jedini način za prevazilaženje sadašnjeg stanja u tužilaštvu i pravosuđu s obzirom da je za većinu odluka o izboru potrebna 2/3 odnosno 3/5 većina.

„Ali, ne treba zaboraviti da je to samo dio rješenja. Čini se da je mnogo teži i zahtjevniji dio izgradnja povjerenja građana u te institucije“, zaključio je Sekulić.

Zoran Vujičić, koordinator programa ljudska prava i pravde u Građanskoj alijansi , kaže da je Crna Gora u fazi pregovora već punih osam godina i da iako je otvorila sva poglavlja nije ni blizu zatvranja poglavlja 23 i 24.

“Ako uzmemo u obzir da je Hrvatska svoje pregovore završila za šest godina ovo se smatra neuspjehom. Crna Gora iako ne formalno ali jeste suštinski u blokadi kada su pristupni pregovori. Takođe, Crna Gora je usvajajući novu metodologiju kao način pristupanja EU nespremno ušla i u ovu fazu koja podrazumijeva pristup fondovima EU u skladu sa konkretnim rezultatima koji se naprave“, smatra Vujičić.

Na pitanje koji su djelovi najzahtjevniji za ostvarivanje kriterijuma, Vujičić ističe da je Crna Gora legislativu zaokružila i da je ono što je suštinski važno funkcionalna vladavina prava a to podrazumijeva da niko nije iznad zakona i da svi postupaju u skladu sa zakonom.

Zoran Vujičić

“Nažalost Crna Gora nema konkretnih rezultata u ovim oblastima što je ključno u ovoj fazi pregovora. Ključne institucije za vladavinu prava su u VD stanju. Dio Sudskog savjeta iz dijela uglednih pravnika, VD je Vrhovni državni tužilac a u 11 državnih tužilaštava još uvijek nije izabran rukovodilac. Takođe, Sudski savjet je donosio odluke kojima krši Ustav i zakon birajući za predsjednike sudova u trećem ili više mandata čime direktno podri-va vladavinu prava. Ako na ovo dodamo da Ustavni sud takođe već godinu dana nema predsjednika već je ustanovio funkciju predsjedavajućeg pa je kasnije oborio sopstvenu odluku smatrajući da je neustavna shvatamo da smo još uvijek daleko od onoga što se zove stabilna pravna država”, ocijenio je Vujičić.

Upitan koji su dalji koraci u tim poglavljima, Vujičić odgovara da se prije svega mora hitno izaći iz VD stanja a da bi se to uradilo neophodno je da se pokrene politički dijalog jer je za izbor u pravosuđu neophodno dvotrećinska i tročetinska većina.

“Tek tada možemo krenuti sa ozbiljnim reformama koje podrazumijevaju rezultate u brojnim oblastima kao što je korupcija, organizovani kriminal, pranje novca i mnoge druge u oblastima 23 i 24”, ocijenio je Vujičić.

Prema njegovim riječima, neophodni su konkretni rezultati na brojnim poljima. “Istraživanje slučajeve visoke korupcije, jačanje nezavisnosti i odgovornosti u pravosuđu, više presuda u oblasti pranja novca. Potrebno je da vladavina prava profunkcioniše”, naveo je Vujičić.

Na pitanje da li s obzirom da je VD stanje u pravosuđu istaknuto kao jedan od glavnih problema, vjeruje u mogućnost postizanja političkog dogovora vlasti i opozicije Vujičić je rekao da je nužno da se nađe rješenje.

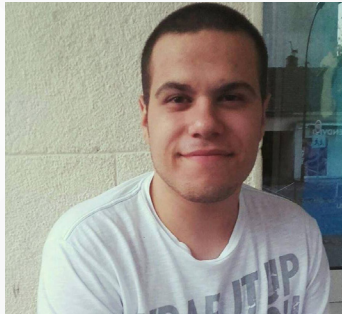
“Ovo više nije pitanje politike već svih građana Crne Gore. Stoga su predstavnici političkih partija dužni da sjednu i dijalogom dođu do prihvatljivih rješenja koji će odblokirati izbore u pravosuđu. Neophodno je da se animiraju profesionalci, ljudi iz struke i strukovnih organizacija da se prijavljuju na konkurse koji su u prethodnom periodu bili jako politički obojeni i ljudi su bili obeshrabreni da se javljaju na pozive”, poručio je Vujičić.

NAVRŠAVA SE SKORO TRI DECENIJE OD RATNOG ZLOČINA „KLAPUH“ KOD BRANE MRATINJE U PLUŽINAMA

Pravda na čekanju

Pet osoba zbirno osuđeno na više od 80 godina zatvora, a 25 godina kasnije niko nije ni stigao do zatvora.

Autor:

Nikola Saveljić

Pravda je spora, a za porodicu Klapuh iz Foče, koja je prije gotovo tri decenije mučki ubijena, čini se i nedostižna. U julu ove godine navršit će se 29 godina od kako su četvorica pripadnika Vojske Republike Srpske, odreda “Dragan Nikolić”, Janko Janjić, Radomir Kovač, Zoran Simović i Zoran Vuković svirepo ubili porodicu Klapuh. Nijedan od njih, međutim, nije odgovarao za ovaj zločin uprkos tome što su prije 25 godina osuđeni na po 20 godina zatvora. Kaznu od osam mjeseci zatvora odslužio je samo Vidoje Golubić, pomagač iz Crne Gore, i to zbog neprijavlivanja zločina.

Hasan Klapuh, po zanimanju ekonomista, svojevremeno i potpredsjednik Opštine Foča, njegova supruga Ferida i kćerka Sena, tek diplomirana građevinska inženjerka, imali su namjeru da

te kobne 1992. godine pobjegnu iz ratnog vihora Bosne i Hercegovine. Pomoć su potražili od dugogodišnjeg komšije Janka Janjića, koji im je obećao da će za određenu sumu novca, moći da ih prebaci na sigurno u Crnu Goru, u to vrijeme jedinu ratom nezahvaćenu teritoriju.

Sprovedena istraga pokazala je da su pripadnici odreda 6. jula 1992. godine prevezli porodicu preko carine i prema potvrdi istrage, izveli Hasana, Feridu i Senu iz vozila nadomak brane Mratinje i zaustavili se kod mosta „Obrada Cicmila“. Hicem u potiljak prvo su usmrtili Hasana, a potom su upucali Feridu i Senu i gurnuli ih niz liticu. Obdukcija je pokazala da su Ferida i Sena preminule par sati nakon što su upucane.

Crnogorska policija, u saradnji sa carinicima, došla je do imena ubica koji su zajedno sa porodicom Klapuh prešli granicu. Mjesec kasnije, uhapšen je Vidoje Golubić, kada je došao do Plužina da posjeti suprugu i dijete. Nakon njegovog hapšenja i svjedočenja, uslijedio je sudski proces. Krivično vijeće Višeg suda u Podgorici, kojim je predsjedavao sudija Milić Međedović osudilo je u odsustvu Zorana Vukovića, Janka Janjića, Radomira Kovača i Zorana Simovića na po 20 godina zatvora. Vidoje Golubić je osuđen na osam mjeseci zatvora “zbog neprijavlivanja krivičnog djela”.

Iako je optužnica svu petoricu teretila da su počinili krivično djelo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva, sud ih je osudio za krivično djelo - ubistvo iz koristoljublja.

Tri godine kasnije, nakon žalbe Tužilaštva, Krivično vijeće kojim je predsjedavao Stevan Damjanović, preinačilo je 1996. godine prvostepenu presudu, uz obrazloženje da “za definisanje krivičnog djela ratnog zločina nije važno da li se dogodilo na teritoriji zahvaćenoj ratom, već da je u vezi sa ratom”. Crna Gora je tako dobila prvu sudsku presudu za ratni zločin. Istovremeno, to je bila i prva presuda takve vrste na prostoru bivše SFRJ.

Ova činjenica bila je veoma značajna za Crnu Goru, smatra izvršna direktorica NVO “Akcija za ljudska prava” (HRA), Tea Gorjanc Prelević, koja se godinama zalaže za rasvjetljavanje ratnih zločina.

“Da zaista, radi se o prvoj presudi i to dobroj presudi, u smislu primjene prava u skladu s međunarodnim humanitarnim pravom, u kojoj je Vrhovni sud potvrdio da se radilo o ratnom zločinu zbog njegove veze sa oružanim sukobom u Bosni i Hercegovini. Svakako je neprihvatljivo to što je izvršena samo u odnosu na jednog pomagača u ubistvu porodice Klapuh i nikog drugog od neposrednih izvršilaca”, kaže Gorjanc Prelević.

Zbog počinjenog zločina, suđenju je jedini prisustvovao Vidoje Golubović, a ostalima se sudilo u odsustvu jer su bili u bjekstvu. Jedan od počinioca svirepog zločina, Zoran Vuković, uhapšen je u januaru 2016. godine u Srbiji. Međutim, njegovo izručenje Crnoj Gori

još nije sprovedeno uprkos zahtjevu crnogorskih nadležnih organa. Postupak ekstradicije traje već četiri godine i još nije završen, iako se, kako i sama Gorjanc Prelević objašnjava, takvi postupci završavaju relativno brzo.

„Ono što dodatno pobuđuje sumnju je činjenica da niko neće da nam objasni ni u Crnoj Gori ni u Srbiji zbog čega taj postupak tako dugo traje. Primjera radi, pravosnažno osuđen general Vojske Republike Srpske Novak Đukić, koji je u Bosni i Hercegovini osuđen na 20 godina zato što je naredio granatiranje Tuzle, kada je poginuo 71 civil i 140 ih je ranjeno. Đukić je nakon toga pobjegao u Srbiju gdje je dobio utočište, dok Evropska komisija u posljednjem izvještaju o Srbiji posebno kritikuje činjenicu da Srbija nije izvršila presudu protiv njega iako joj ugovor sa Bosnom i Hercegovinom to omogućava. Moguće je da je sa Vukovićem isti slučaj”, ističe Gorjanc Prelević.

Odgovore na ova pitanja od Ministarstva pravde Crne Gore i susjedne Srbije, nijesmo ni mi dobili. Povratne informacije stižu jedino iz Uprave policije, na pitanje da li je za ovim osobama raspisana Intropolova potjernica i kakav je njihov status trenutno.

Tako nam je iz Uprave policije potvrđena informacija da je još prije pet godina srpska policija uhapsila Zorana Vukovića i da mu je sudija Specijalnog suda u Beogradu odredio ekstradicioni pritvor.

“Od strane Ministarstva pravde Crne Gore upoznati smo s tim da su isti uputili zamolnicu za izručenje predmetnog lica, međutim nemaju povratnu informaciju iz Republike Srbije. Odsjek za međunarodnu operativnu policijsku saradnju INTERPOL-EUROPOL-SIRENE, nije uspio dobiti nikakvu povratnu informaciju od strane nadležnih organa Republike Srbije i NCB Interpol-a Beograd, vezano za status ovog lica i pored više poslatih urgencija i do današnjeg dana predmetno lice nije izručeno Crnoj Gori”, navode iz Uprave policije.

HRA je još u januaru 2017. godine tadašnjem ministru pravde i potpredsjedniku Vlade Zoranu Pažinu, poslala pismo, kojim su ga obavijestili da se jedan od osuđenih izvršilaca, Radomir Kovač, nalazi na slobodi u Bosni i Hercegovini.

Iz HRA kažu da im nije poznato ni da li je i šta preduzeto da se pronađe Zoran Simović i da se sprovede presuda u odnosu na njega.

“Sve u svemu, čini se da državni organi Crne Gore nedovoljno ozbiljno doživljavaju potrebu da se izvrši sudska presuda i to za tako težak zločin, što je veoma zabrinjavajuće i odražava nepovoljan odnos prema zahtjevima tranzicione pravde, koja je za Evropsku komisiju jedan od prioritetnih uslova u postupku pridruživanja”, konstatuju iz HRA.

Crnogorska policija na osnovu Interepolove potjernice posjeduje samo podatke da Zoran Simović i Radomir Kovač, koji su državljani Bosne i Hercegovine, imaju prijavljeno prebivalište na teritoriji te zemlje.

„S obzirom na to da Ugovor o izručenju između Crne Gore i Bosne i Hercegovine propisuje da se izručenje sopstvenih državljana za krivična djela dozvoljava samo za krivična djela izvršena poslije potpisivanja ovog ugovora, ova lica nijesu mogla biti lišena slobode u Bosni i Hercegovini i izručena Crnoj Gori na osnovu odredaba ovog Ugovora”, navode iz Uprave policije.

“Očekivala sam od ministra Pažina da predmet sa dokazima i pravosnažnom presudom dostavi vlastima Bosne i Hercegovine kako bi se Kovaču tamo ponovo sudilo, zato što ugovor o izručenju između Crne Gore i BiH, koji je naknadno zaključen, ne omogućava da Crna Gora traži njegovu ekstradiciju. Nikada nisam dobila odgovor na to pismo i ne znam šta je ministar tim povodom uradio, tj. da li je išta uradio. Obratićemo se sada pismom novom ministru Vladimiru Leposaviću i probaćemo da to saznamo”, kaže Gorjanc Prelević.

Pitanja o tome šta država Crna Gora radi da se pravdi privedu počinioci ovog zločina, Ministarstvu pravde uputili smo i mi, ali odgovor nijesmo dobili.

Inače, Radomira Kovača, Zorana Vukovića i Janka Janjića, Haški tribunal optužio je za direktno učešće u vojnom napadu na Foču i više okolnih sela, hapšenja i ubijanja muslimanskih civila, mučenja i silovanja žena. Krajem 1999. godine pripadnici specijalnih snaga jedinica NATO-a uhapsili su Kovača i Vukovića. Desetak mjeseci kasnije, Janko Janjić, bježeći od policije, ubio se aktiviranjem ručne bombe. Haški sud osudio je Radomira Kovača na 20 godina zatvora, i još izdržava kaznu u Norveškoj. Zoran Vuković osuđen je na 12 godina. Kaznu je služio takođe u Norveškoj i pušten je na slobodu nakon što je odležao dvije trećine kazne. Pošto se vratio u Bosnu i Hercegovinu, izgubio mu se svaki trag. Zoran Simović ostao je nedostupan čak i zapadnim obavještajnim službama i danas je nepoznata lokacija na kojoj živi.

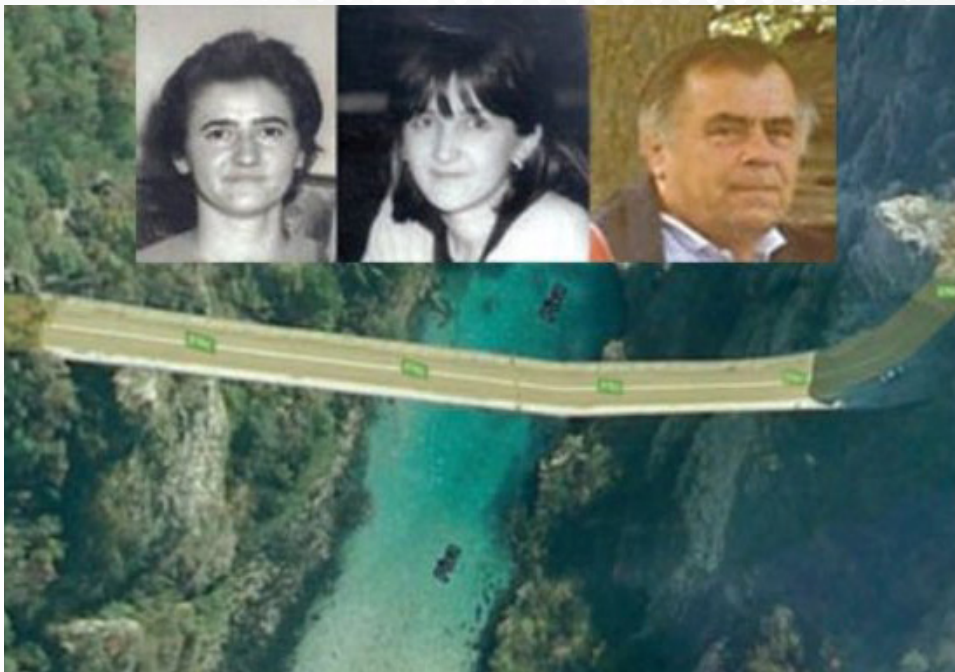
Gorjanc Prelević nema sumnju da je za svaku državu na post-jugoslovenskim prostorima neophodno da sprovede krivičnu pravdu i obezbijedi reparacije za žrtve svih ratnih zločina.

“To su osnovni zahtjevi tranzicione pravde. Države i njihova društva moraju se suočiti sa zločinima činjenim u njihovo ime, i utvrditi odgovornost. To inače ostaje teško nasljeđe

koje proizvodi razloge za nova neprijateljstva i nove žrtve, dok s druge strane prikazuje da država ni dan danas nema institucije sposobne da ostvare pravdu. Crna Gora nema onoliko broj zločina za procesuiranje kao druge zemlje u okruženju, i sve je mogla da procesuirala na adekvatan način do sad, da je za to bilo volje”, zaključuje Gorjanc Prelević.

Hasan, Ferida i Sena Klapuh sahranjeni su na privremenom groblju kod Trebjese, u blizini borove šume, gdje se sahranjuju oni koji nemaju nikog iz porodice. Sahranila ih je opština Nikšić. Hasanov sin Ferid, jedini preživjeli član porodice, koji tog kobnog dana nije bio sa svojim roditeljima i sestrom, u više navrata dolazio je u Crnu Goru, sa namjerom da tijela svoje porodice prebaci u Bosnu i Hercegovinu. Prema dostupnim informacijama, Ferid je 2016. godine uspio da zemne ostatke svojih najmilijih premjesti i sahrani u Bosni i Hercegovini.

Ipak, Ferid i porodica Klapuh, i dalje, već skoro tri decenije, čekaju na pravdu koja nikako da stigne.

NEPLAĆANJE ALIMENTACIJE PROBLEM MAJKI SAMOHRANIH RODITELJA

U prethodnoj vladi institucije prebacivale odgovornost kada se zatraže brojke

Bivše Ministarstvo rada i socijalnog staranja nije vodilo evidenciju o broju samohranih majki u Crnoj Gori. Nema ni podataka o broju samohranih majki koje primaju alimentaciju.

Autorke:

Sandra Milićević

Lidija Roganović

Pravio je svadbu, igrao fudbal, tenis, živio luksuznim načinom života, a meni i djeci nije uplaćivao alimentaciju, ali ja to nisam mogla da dokažem jer ništa se nije vodilo na njega..., prepričava svoj problem samohrana majka koja je htjela da ostane anonimna, jer ne želi da joj se ime pojavljuje u medijima, ni da to čitaju njena djeca.

Iako crnogorski zakon propisuje da su roditelji dužni da plaćaju alimentaciju do 18. godine djeteta, a u slučaju da je punoljetno dijete na redovnom školovanju, do 26. godine, u praksi – to nije tako.

Broj samohranih roditelja i ko prima alimentaciju, u krovnoj instituciji – prethodnom Ministarstvu rada i socijalnog staranja – nije poznat. Na više poziva novinara, oni su odgovorili putem telefona- „Da Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti ne prepoznaje termin samohrane majke“.

Međutim, advokatica NVO „Sigurna ženska kuća“ **Tijana Vuksanović** pojašnjava definiciju samohranog roditelja: „Član 19, st. 1, tačka 10a Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti obuhvata oba roditelja pojedinačno, te samim tim i samohrane majke“.

Bivši muževi često kriju imovinu

Samohrana majka apeluje na crnogorske sudove i tužilaštvo da predmetima koji se bave alimentacijom daju prioritet. Objašnjava kako je njen bivši muž, shodno zakonskim odredbama, nakon razvoda plaćao alimentaciju.

„Samo par mjeseci. Nakon toga je prestao, pa sam odlučila da dostavim sudu predlog za izvršenje“, priča ona.

Pojašnjava kako postupak podrazumijeva da javni izvršitelj dostavi podatke banci koja stavlja blokadu na račune sve dok ne izmiri obaveze plaćanja.

„U mom slučaju, to je bilo otežavajuće, jer on nije primao novac preko računa. Sljedeći korak je bio predlog za izvršenje na imovinu, međutim ni to nije bilo efikasno, jer se sve vodilo na ime njegovog oca - auto, kuća i stanovi“, istakla je.

Od pravnih mehanizama, preostalo joj je bilo da podnese krivičnu prijavu zbog nedavanja alimentacije.

„Prijavu sam podnijela Osnovnom državnom tužilaštvu i nakon toga smo bili pozvani da se izjasnimo“, kaže.

U tužilaštvu su imali sluha za njen problem, ali je proces trajao dugo:

„Ni poslije roka od šest mjeseci on nije platio ni dug, ni redovan iznos. Ja sam morala da budem uporna, jer je tek poslije četiri mjeseca nastavljen postupak. On je pokušao da taj iznos kompezuje sa tim što je priložio račune o kupovini patika i tekućih potreba djece, što zakonski nije dozvoljeno“, kazala je.

Na glavnom ročištu raspravljalo se o odlaskumuža u zatvor, što je ona odbila. Uslijedila je uslovna kazna da u roku od godinu danaplati zaostalu alimentaciju, u suprotnom bi ga čekala kazna zatvora. Bivši muž se žalio na lošu materijalnu situaciju, dokje realno stanje, kako tvrdi ova samohrana majka, bilo drugačije.

„Živio je luksuznim načinom života, ali se ništa nije vodilo na njega“, istakla je.

Igrom slučaja, navodi, njegovo materijalno stanje se promijenilo usljed prodaje porodičnog imanja u milionskom iznosu.

„Kupac imanja trebao je da uplati novac na bankovni računmog bivšeg muža, ali je račun bio blokiran. Da bi ga odblokirao, morao je da plati zaostalu alimentaciju. Otplatio je samo dio“, dodaje.

Nakon toga, kratko vrijeme je plaćao alimentaciju, pa je opet prestao. I opet je pokrenut predlog za izvršenje.

Borba ove žene na sudu traje četiri godine.

Minimalni iznosi za život

Najmanji iznos alimentacije je 67 eura po djetetu, ukoliko je roditelj nezaposlen i nema sredstava za izdržavanje.

Dejana Ponoš, iz NVO Udruženje Roditelji napominje da „završetkom braka prestaje naša bračna uloga, ali ne i roditeljska“.

„Jedan od prepoznatih problema je niska alimentacija i neplaćanje iste. Nisu pronađeni mehanizmi za formiranje alimentacionog fonda“, istakla je Ponoš.

Advokatica Centra za ženska prava **Tijana Živković** kaže da postoje roditelji koji namjerno izbjegavaju plaćanje, ali i oni koji iz objektivnih razloga to ne mogu uraditi. Uzrok tome je bolest i slično. Ona vidi rješenje u osnivanju alimentacionog fonda i pooštrenju kaznene politike.

„Postojanje alimentacionog fonda bez sumnje bi osiguralo ostvarenje i zaštitu osnovnih prava djece, a država bi sa druge strane, trebalo da predvidi mehanizme regresne naplate od davaoca izdržavanja, u čije ime su dospjele alimentacije isplaćene iz fonda“, objasnila je advokatica.

Neplaćanje alimentacije je jedan od težih oblika nasilja nad ženama i djecom, prema Istanbulskoj konvenciji, čija je Crna Gora potpisnica. Advokatica Živković ističe čime se služe davaoci izdržavanja kako bi izbjegli plaćanje.

„Rad na crno, prepisivanje prava svojine nad pokretnim i nepokretnim stvarima na druga lica, otvaranje firmi na ime drugog lica i slično su samo neki od načina na osnovu kojih davaoci izdržavanja pokušavaju da izbjegnu obaveze plaćanja alimentacije“, ističe Živković.

Pravo javnosti da zna i nadležne institucije

Bivše Ministarstvo rada i socijalnog staranja nije imalo podatke o broju samohranih majki u Crnoj Gori. U ovoj instituciji, ljudi koji su tada bili nadležni kazali su da ne raspolažu podacima o broju samohranih roditelja i naglasili da Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti ne prepoznaje termin samohrane majke.

Nema ni podataka o broju samohranih majki koje primaju alimentaciju. Nakon više upornih poziva i imejlova, iz bivšeg Ministarstva rada i socijalnog staranja rekli su da je za te podatke nadležan sud. Međutim, potražnja za odgovorom na ovo pitanje postaje sve neizvjesnija.

Osnovni sud u Podgorici nema tražene podatke, zbog čega su nas uputili na adresu Vrhovnog suda. Iz Vrhovnog suda odgovorili su da ne raspolažu tim podacima i dodali:

„Sugerišemo da se ovim povodom obratite nekom od Osnovnih sudova, koji su u pomenutim postupcima prvostepeni sudovi, kao i Višem sudu u Podgorici ili Bijelom Polju, kao drugostepenim sudovima“.

Nakon odgovora iz Vrhovnog suda, iz Osnovnog suda su proslijedili podatke koji se tiču presuda zbog neplaćanja alimentacije:

„Do sredine oktobra 2020. godine izrečeno je pet uslovnih osuda zbog krivičnog djela nedavanje izdržavanja iz člana 221 KZCG. U 2019. taj broj bio je 49, a odnosi se na šest kazni zatvora, 35 uslovnih osuda i šest kazni rada u javnom interesu“, podaci koje smo uspjele da dobijemo.

Veliko breme za žene

Psihološkinja **Jovana Strugar** ocjenjuje kako samohrane majke često nose veliko breme brige, upozoravajući da je ovim ženama potrebna dodatna podrška.

Strugar pojašnjava da samohrano roditeljstvo ne dolazi samo prestankom bračnog odnosa, već i smrću, gubitkom i odlaskom jednog od partnera. Dodaje da je potrebno razviti strategije pomoći na nivou pojedinca i društva.

„Ono što društvo može da uradi po tom pitanju je da gradi jake institucionalne kapacitete za pomoć samohranom roditeljstvu (materijalna pomoć, vrtići, itd), da promoviše žensko osnaživanje, ekonomsku nezavisnost i stvara mogućnosti u kojima žene mogu da se ostvare u različitim ulogama. Mreža porodice i prijatelja takođe može biti od velike pomoći, nudeći svoje kapacitete“, kazala je psihološkinja.

S druge strane, Centar za socijalni rad u saradnji sa Zavodom za zapošljavanje ima akcioni plan koji se odnosi na pronalazak posla samohranim roditeljima-korisnicima materijalnog davanja. Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti u članu 15 nalaže: „O korisnicima, pravima i pružaocima usluga, vodi se evidencija, u skladu sa ovim zakonom“.

Obratile smo se Centru za socijalni rad. Nakon mjesec i po čekanja na odgovore putem imejla i više telefonskih poziva, stigao je odgovor o broju zaposlenih samohranih majki putem saradnje Centra i Zavoda. Odgovorili su:

„Centar trenutno nema informaciju koliko se korisnika zaposlilo“.

Sa druge strane, stari podaci Monstata (2011.) pokazuju da u Crnoj Gori ima oko 25.000 porodica u kojima je samo majka sa jednim djetetom. Porodica u kojima je samo otac sa jednim djetetom ima preko pet hiljada.

U prvih šest mjeseci 2020. godine bilo je 257 razvoda, dok je sklopljeno 663 brakova. Broj razvoda u 2019. je 841, dok za 2018. taj broj iznosi 849, pokazuju podaci Monstata.

NEPRAVILNOSTI TOKOM GRADNJE MINI HIDROELEKTRANA NA RIJEKAMA CRNJA, LJUBAŠTICA I CRNI POTOK

Porasle cijevi, zaboravljene zaštićene vrste

Prema projektnoj dokumentaciji usvojenog Elaborata na osnovu koga je izdata dozvola 9. 12. 2011. godine za cjevovod od vodozahvata do mašinske zgrade za mHe "Crni potok", predviđen je promjer cijevi prečnika 56cm, dok je na samom gradilištu cjevovoda ugrađivan promjer prečnika 81cm. Iste su postavljene duž vodotoka. Međutim, prilikom inspekcijskog nadzora za koji mještani tvrde da je inspektor obišao samo vodozahvat, konstatovano je da je ugrađena cijev prečnika 50 cm koja služi za privremeni odliv vode sa vodozahvata kako bi se nesmetano obavljali radovi.

Autor:

Vuk Vujisić

Već mjesecima mještani Bara Kraljskih i ekološki aktivisti okupljaju se svake nedelje protestujući protiv izgradnje mini hidroelektrana (mHE) na rijekama Crnja, Ljubaštica i Crni potok, kratak odmor omogućio im je obilni snijeg koji onemogućava za sada dalje radove.

Na građevinskoj tabli, postavljenoj tri kilometra od mjesta gradnje hidroelektrane “Crni potok”, do skoro je pisalo da je gradnja počela 16. decembra 2011. godine, a da je rok za završetak radova 30. novembar 2016. godine. Hidroelektrana “Crni potok” nije, međutim, izgrađena ni četiri godine kasnije. Radovi su intenzivirani tek oko 20. jula 2020. godine, ali su na zahtjev mještana nakon svega šest dana gradnje, 26. jula, ponovo obustavljeni i od tada nisu nastavljeni iako je pred sam izbor nove Vlade to pokušano od strane izvođača radova, međutim mještani su uprkos jakim pritiscima NKT-a i organa reda uspješni da spriječe nastavak radova. Mještani svake nedjelje ukazuju na neregularnosti i nepoznanice koje prate ovaj slučaj, a sada su već sa time upoznali predstavnike nove Vlade, a mi ćemo u nastavku obraditi one najupečatljivije neregularnosti.

Slika građevinske table, Izvor: PCNEN, Fotografija: Vuk Vujišić

Čestogaz

Započeti vodozahvat (brana) mHE “Crni potok”, prema deceniju starom projektu iz Elaborata procjene uticaja na životnu sredinu, trebao je da se radi na kvoti 1.206 metara nadmorske visine gdje bi akumulirao vodu sa Crnog potoka koji se, prema riječima mještana, uliva u **Čestogaz** koji se dalje uliva u Ljubašticu (pritoka Crnje). To znači da započeti vodozahvat vodu ne bi kupio samo iz Crnog potoka, kako to piše u projektu priloženom uz Elaborat, već i iz nešto jačeg potoka Čestogaz koji se uliva u Ljubašticu, a kome je pritoka Crni potok. Ovim se, smatraju mještani, “krade Čestogaz koji se u papirima nigdje ne pominje bez u opisu kao pritoka Ljubaštice”.

“Crni potok je u projektnim papirima, a Čestogaz se nigdje ne pominje. Svi znamo da se Crni potok uliva u Čestogaz, a ne obratno, te ovim možemo da kažemo da se država potkrada”, kaže mještanin **Vladimir Novović**.

Promjer cijevi

Prema projektnoj dokumentaciji usvojenog Elaborata, na osnovu koga je 9. decembra 2011. godine izdata dozvola za postavljanje cjevovoda od vodozahvata do mašinske zgrade za mHe “Crni potok”, predviđeni promjer cijevi je prečnika 558.8mm (56cm). Na samom gradilištu je, međutim, ugrađivan promjer prečnika cjevovoda 81cm, a iste cijevi postavljene su i duž vodotoka.

Prilikom inspeksijskog nadzora, tokom koga je prema tvrdnjama mještana inspektor obišao samo vodozahvat, konstatovano je da je ugrađena cijev prečnika 50cm koja služi za privremeni odliv vode sa vodozahvata kako bi se nesmetano obavljali radovi.

“Gradilište je prvo posjetio inspektor za vode, a potom i građevinska inspekcija. Nisu se najavili, mi smo bili ovdje. Nije ni čudo da je u zapisnik ušla samo cijev od 50 cm kada je inspektor obišao samo vodozahvat”, priča Novović. Napominje i da im inspekcija još nije dostavila odgovore i odluke.

Novović dodaje kako ovo predstavlja još jedan vid “krađe”, jer se ugrađuju cijevi većeg promjera u šta smo se i sami uvjerali. Obilaskom terena uvidjeli smo da su radovi početi sa cijevima od 81cm.

Lager cijevi Bare Kraljske, Fotografija: Vuk Vujisić

Istekla dozvola

U rešenju izdatom 9. decembra 2011. godine piše da investitoru prestaje pravo gradnje po izdatoj dozvoli, ukoliko gradnju objekta ne započne u roku od dvije godine od dana izdavanja dozvole – Član 97 Zakona o uređenju prostora i izgradnju objekata. Mještani tvrde da je investitor radove počeo tek 2017. godine i da je dozvola morala biti poništena.

“Ova dozvola je trebala biti poništena jer mi znamo da je on neke radove počeo tek 2017. godine kod mašinske zgrade gdje je tabla i tada je stao sa njima. Međutim, sad se javlja jedna manipulacija da je on kao radove počeo 2012. godine što nije tačno i svi mi to znamo. Međutim, većina inspeksijskih izvještaja su falsifikati i neko za to treba da odgovara”, kaže **Milovan Labović**, predsjednik MZ Bare Kraljske.

Jedan od zahtjeva mještana je da se ukine građevinska dozvola i da se raskine koncesioni ugovor. Uz pomoć NVO Centar za građansko obrazovanje (CGO) mještani su uputili zahtjev Vladi, međutim u MORT-u su donijeli odluku da je zahtjev neosnovan i da su dozvole dobijene po zakonu. Nakon ovog rešenja CGO je, ispred mještana, podnio tužbu Upravnom sudu.

“Smatramo da su građevinske dozvole koje su izdate pune nezakonitosti. Podnijeli smo predlog staroj Vladi za poništavanje dozvola, međutim MORT je donio odluku da odbija naš predlog. U obrazloženju MORT nije naveo ni jedan valjan razlog i argument zbog kojeg bi se naš zahtjev osporio te smo zbog toga predali tužbu Upravnom sudu. Procesu su puni neregularnosti, te prema tome pozivamo Vladu da uvaži zahtjev mještana i raskine ugovore”, navodi **Snežana Kaluđerović**, viša pravna savjetnica u CGO.

Gradilište nije poštovalo Elaborat

Prilikom obilaska terena tokom prvih mjeseci protok vode na vodozahvatu obavljao se isključivo kroz privremenu cijev od 50 cm koja je vodu u nastavku ispuštala sa više od dva metra visine. Mještani tvrde da je ovo ugrozilo kretanje ribe, da se ribi moralo omogućiti nesmetano kretanje i da je ovakav način izgradnje, prema Elaboratu, zabranjen.

No, nakon obilnih padavina privremeni kanal koji je svu vodu preusmjeravao u cijev je obrušen i Čestogaz sada nesmetano teče preko vodozahvata. Prije par dana mještani su na vodozahvatu snimili pastrmku potočaru. Tim tragom pitali smo predsjednika Saveza ribolovaca Crne Gore **Omara Bašića** kako mini hidroelektrane utiču na riblji fond.

“Na život i kretanje riba i drugih vodenih organizama vodotokom, najveći uticaj bilo da se govori o pozitivnom ili negativnom, ima ukupna količina vode tj. nivoa vode u koritu rijeka. MHE na svojim vodozahvatima, koji su izgrađeni u koritima rijeka, preusmjeravaju veliku količinu vode iz korita rijeka koja se dalje, cjevovodima, odvodi do mašinskih postorjenja”, objašnjava Bašić.

Prema njegovim riječima, u periodu minimalnog vodostaja, rijetki su koncesionari tj. vlasnici koji poštuju zakonsku regulativu koja se odnosi na obezbjeđivanje nivoa vode u režimu biološkog minimuma.

“Vlasnicima mHe je stalo do svake kapi vode kako bi proizveli koji kW više električne energije. Na nekim rijekama se mogu vidjeti i potpuno isušena korita, u kojoj ribe i vodeni organizmi sigurno ne mogu preživjeti”, navodi on.

Suštinski posmatrano, sve mHE imaju negativni uticaj na riblji fond i druge vodene organizme, a posebno u djelovima tokova koji su “premošteni” cjevovodima od vodozahvata do ponovnog vraćanja vode u koritu, iza mašinskih zgrada. Nije rijetkost da se ista voda nizvodno novim vodozahvatima i cjevovodima vodi do naredne mašinske zgrade, te ekosistem biva i cijelim svojim tokom rijeka ugrožen. U takvim djelovima rijeka životinski svijet je svakako ugrožen ili je isti odumro. Na pitanje kako riblje staze rješavaju problem kretanja ribe, Bašić odgovara:

“Tehnička rešenja ribljih staza su uglavnom korisna, ali bila bi i upotrebljiva samo u smislu da ribljim stazama i nizvodno daljim tokom rijeka ima dovoljno količine vode u koritu i samoj ribljoj stazi, kako bi se ribe mogle nesmetano kretati. Međutim, izgrađene riblje staze vlasnicima očigledno koriste samo za odvođenje viška vode u vremenu velikog vodostaja, dok u vremenu srednjeg ili minimalnog, one ne služe svrsi i namjeni jer su prilikom izgradnje vlasnici vodili računa da voda biva što više usmjerena u odvodne kanale i cjevovode, nego li u riblje staze. Izgrađene riblje staze predstavljaju samo masku i šminku ispunjavanja zakonskih obaveza od strane vlasnika mHe, jer istima se ne teče ni voda a kamo li riba uz vodu”, ističe Bašić.

Napominje i da su riblje staze često neupotrebljive.

“Takođe, većina ribljih staza ima strme nagibe, pa je otežan put sitnijim primjercima riba, a posebno drugim vodenim organizmima, ali pod uslovom da stazama teče voda, kao i da ni jedna riblja staza nije izgrađena da ribe i druge vodene organizme podsjeća na prirodno korito i okruženje kojim bi se slobodno kretali”, zaključuje Bašić.

Sastavci Čestogaza i Ljubaštice, Fotografija: Vuk Vujisić

Elaborat pun rupa

Iako je više puta vraćan na doradu Elaborat star cijelu deceniju je, prema mišljenju struke, pun “rupa” iz razloga što je površno odrađen, bez nultog stanja i detaljnih ispitivanja.

“Dozvoljavanje ovakvih radova je istovremeno kršenje propisa o održivom upravljanju prirodnim resursima i očuvanju biljnog i životinjskog svijeta (na državnom i međunarodnom nivou). Kada bi Agencija za životnu sredinu poštovala državne prospise, nijedna dozvola za izgradnju derivacionih malih hidroelektrana ne bi bila izdata”, kaže **Vuk Iković**, biolog iz organizacije KOD.

“U jednoj uređenoj državi, ovakav elaborat bi bio davno povučen i procesurani svi učesnici njegove izrade i njegovog odobravanja. Na kraju, zašto plaćamo inspekciju i sudstvo kada

institucije ne odgovaraju za ovakva nedjela”, pita se Iković i napominje da Elaborat mora sadržati nultno stanje koje nije urađeno i da mora sadržati ozbiljne studije, a ne nagađanja.

Sličnog mišljenja je i biolog **Darko Saveljić**.

“Mislim da mini hidroelektrane u Barama Kraljskim ne smiju da se rade na osnovu postojećih dokumenata. Zato što ključni dokument koji je dao zeleno svjetlo izgradnji, a to je Elaborat procjene uticaja na životnu sredinu nije urađen po zakonu. Da bude još gore, dva puta je vraćan na doradu i opet je loš”, ocjenjuje Saveljić.

“Zadatak procjene uticaja na životnu sredinu je da napravi nultno stanje flore, faune, svijeta gljiva, stanje zemljišta, klime, vode, vazduha itd... I da procijeni uticaj investicije na sve ono što je navedeno u nultom stanju. U ovom elaboratu biodiverzitet budućeg parka prirode je obrađen na nepune dvije strane, bez riječi o vodozemcima, sisarima, gmizavcima i pticama, dok flora takođe zauzima jednu do dvije strane”, dodaje on.

Zaboravljene zaštićene vrste

Prilikom obilaska terena na samoj ivici vodozahvata kamerom smo snimili daždevnjaka (*Salamandra Salamandra*) zakonom zaštićenu vrstu. Ovo ne bi bilo ništa čudno da se u samom elaboratu ova vrsta ne pominje, što je otvorilo pitanje o ostalim zaštićenim vrstama na koje može uticati započeti projekat mHe. Ovo je ozbiljan previd u izradi dokumenta, tvrde stručnjaci.

Fotografija: Vuk Vujisić

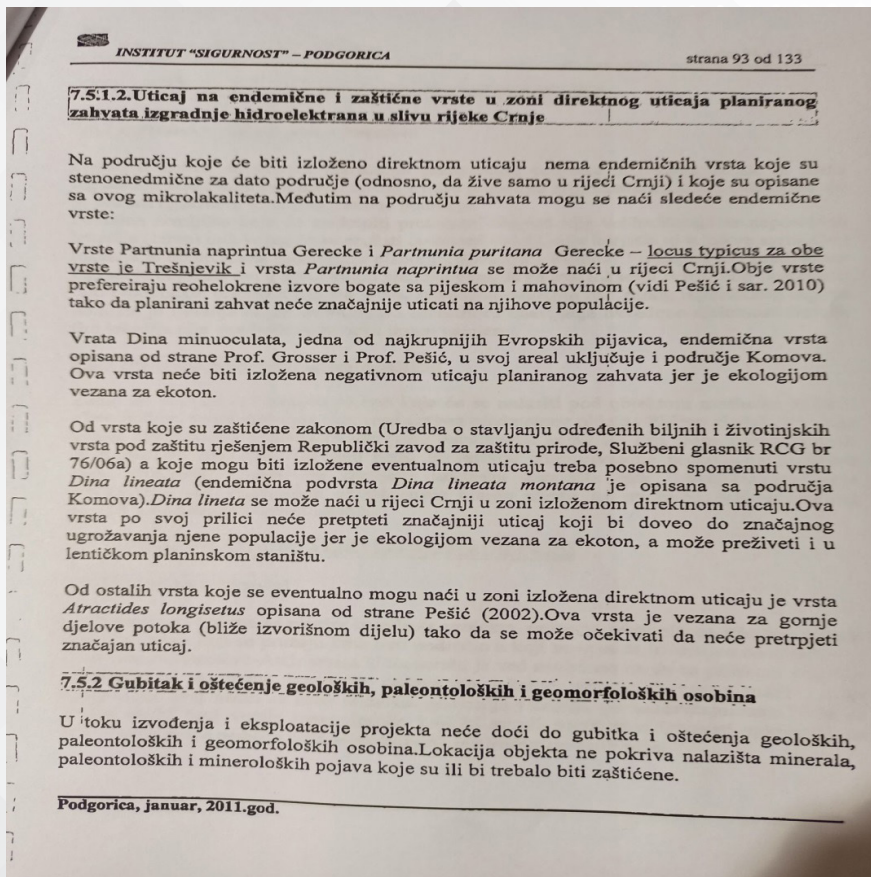
“Male hidroelektrane uzrokuju nestajanje ili desetkovaje daždevnjaka. Ovakvi projekti se primarno negativno odraze na životinje koje su usko vezane za vodu, a koje sve ili većinu svojih životnih aktivnosti sprovode u vodi. To je upravo slučaj sa daždevnjacima”, objašnjava Iković.

Prema njegovim riječima, širom Crne Gore, zbog brojnih pritisaka, iščezavaju centri za polaganje jaja vodozemaca.

“Snjegovi se brže tope, padavine su nagle i neujednačene, vodena tijela češće presušuju, sve više je isušivanja zbog urbanizacije. Zato ove vrste u Crnoj Gori vidljivo opadaju posljednjih 50 godina. Male hidroelektrane dodatno utiču na njihovo opadanje i povećavaju stopu njihovog izumiranja. Kako blagostanje jedne ljudske zajednice direktno zavisi od jednog ekosistema i njegovih vrsta tako će se gubitak životinjskog svijeta odraziti i na ekonomsku situaciju građana”, nastavlja Iković.

Dodaje da daždevnjaci ne mogu da opstanu na propisanom ekološkom minimum od deset odsto protoka vode, te da je odgovornost na Agenciji za zaštitu životne sredine i obrađivaču elaborata.

“Od 845 zaštićenih vrsta u državi, obrađivač elaborata nalazi samo jednu i to pijavicu. Nultto stanje nije izvedeno i mi ne možemo znati kako će ovaj projekat uticati na ostale zaštićene vrste”, upozorava Saveljić.

Fotografija: Vuk Vujisić

Da je Elaborat pun propusta potvrđeno nam je sa još dvije veoma relevantne i stručne adrese koje na kraju nisu željele javno da iznesu sud zbog samog odnosa sa obrađivačem Elaborata, ali i mogućih pritisaka na poslu.

Dr Pešić tvrdi da nepoštovanje mjera iz Elaborata upućuje na korupciju

Jedan od obrađivača Elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu dr Vladimir Pešić je u intervjuu za PCNEN istakao da tada postojećim zakonom nije bilo predviđeno da se radi studija “nultog stanja” te da je tada Elaborat rađen iz postojeće literature te da je on za izradu tog Elaborata kao biolog dobio nadoknadu od par stotina eura.

“Elaborat je rađen 2010. godine. Zašto je važno kada je rađen elaborat? Zato što tada nije traženo zakonom da prethodno bude urađen elaborat, tj. studija o tzv. “nultom stanju” biodiverziteta. Obaveza da se prije nego što se uradi procjena uticaja na životnu sredinu uradi i nulto stanje biodiverziteta je skorijeg datuma. Ja sam tada od firme koja je radila procjenu uticaja izgradnje mHE na životnu sredinu bio angažovan da za nekih 250 ili 300 eura uradim pregled flore i faune na osnovu onoga što je poznato iz naučne literature sa posebnim akcentom na endemične i reliktnne vrste”, istakao je dr Pešić

Pešić smatra da je potrebna izrada novog elaborata da su za nepoštovanje mjera iz ovog postojećeg odgovorni nadležni organi koji moraju da osiguraju poštovanje mjera i preporuka kako ne bi došlo do narušavanja životne sredine.

“Vjerujem da ima potrebe da se izradi novi elaborat, prije svega jer tada nije urađen elaborat tj. studija “nultog stanja” biodiverziteta. Postoji velika mogućnost da bi istraživanja koja bi trebala uvijek da prethode jednom ovakvom zahvatu, dovela do podataka o prisustvu određenih zaštićenih pa čak i endemičnih vrsta, a čija zaštita bi obavezno zahtijevala predlaganje konzervacionih mjera za njihovu zaštitu, što je, na kraju krajeva, i jedan od ciljeva procjene uticaja” kazao je Pešić

Iz Agencije za zaštitu životne sredine kao i iz nekadašnjeg MORT-a ponavljali su, da je sve rađeno u skladu sa zakonom i mogućnostima, dok nova Vlada ispituje sve neregularnosti i dokumente vezane za slučajeve mHE kako bi nakon toga došli do odluke o eventualnom raskidu koncesije.

Jedno je sigurno - mještani poručuju da neće odustati i da će sačuvati svoje rijeke bez obzira na sve i bez obzira koja vlast bila.

GRADANSKA ALIJANSA

Civic Alliance - Aleancia Qytetare

